

๕. สมุพลาชาติก (๕๑๕)

๒๙๗. “กา เวธมานา คิริกนุทรายั
เอกา ตูวั ตัญจสิ สณฺจิตฺตุ^๑
ปฺภูจาสี เม ปาณิปเมยฺยมชฺเช
อกฺขาหิ เม นามญฺจ พนฺธเว จ.

๒๙๘. โอมาสยั วนั รम्म
สีหพฺยคฺคณฺนิเสวิตั
กา วา ตวมสิ กลฺยาณี
กสฺส วา ตูวั สุมชฺฉิเม
อภิวาเทมิ ตั ภาทฺเต
ทานวาทั นมตฺถ เต.

๒๙๙. โย ปุตุโต กาสีราชสฺส
โสตฺติเสโนติ ตั วิทฺ
ตสฺสาหิ สมฺพฺลา ภริยา
เอวั ชานาหิ ทานว
อภิวาเทมิ ภาทฺตนเต^๒

๕. สัมพลาชาติก (๕๑๕)

๒๙๗. “ดูกรนางผู้มีลำขาอันอวบงาม เธอ
เป็นใคร มายืนสน้อยผู้เดียวที่
ลำธารเขา ดูกรนางผู้มีกลางตัว
อันน่าลูบคลำด้วยมือ เธอถูกเรา
ถามแล้ว จงบอกชื่อและเผ่าพันธุ์
แก่เรา.

๒๙๘. ดูกรนางผู้มีเอวอันกลมกลิ้ง เธอ
เป็นใคร หรือเป็นลูกเมียของใคร
เป็นผู้ดงาม นารีนรมย์ ทำป่า
นารีนรมย์ เป็นที่อาศัยของสีหะ
และเสื่อโครงให้สว่างไสวอยู่ ดูกร
นางผู้เจริญ เราคืออสูรตนหนึ่ง
ชื่อทานพ ขอภิวาท่าน ขอความ
นอบน้อม จงมีแก่ท่าน.

๒๙๙. ชนทั้งหลาย รู้จักโอรสของพระเจ้า
กาสิ มีพระนามว่า โสตติเสนกุมาร
เราชื่อว่าสัมพลา เป็นชายาของ
โสตติเสนกุมารนั้น ดูกรทานพ
ท่านจงรู้อย่างนี้ ดูกรผู้เจริญ เรา

^๑ น. สหิตฺตุ, สี. อี. สณฺจิตฺตุ.

^๒ น. ตั ภาทฺเต.

สัมพลาหิ นมตฺถ เต.

ชื่อสัมพลา ขอให้ท่าน ขอความ
นอบน้อม จงมีแก่ท่าน.

๓๐๐. เวเทหปฺตุโต ภาทฺทนฺเต
วเน วสติ อาตุโร
ตมฺหิ โรคสมฺมตฺตํ
เอกา เอกํ อุปฺภุจฺหิ.^๑

๓๐๐. ดูกรท่านผู้เจริญ พระโอรสของ
พระเจ้าวิเทหราชเดือตร้อนอยู่ในป่า
เราคนเดียว มาพยาบาลพระองค์
ผู้เดียว ซึ่งถูกโรคเบียดเบียน.

๓๐๑. อหณฺจ วณฺณณฺาย
มรฺมุสํ มิกาฬิํ
ยทาหรามิ ตํภฺกฺโข
ตสฺส นฺนชฺช นารตี.

๓๐๑. เราเที่ยวแสวงหารวงผึ้ง และเนื้อ
อันเป็นแดนสัตว์ในป่า หาอาหาร
อย่างใดมา พระสามีของเราก็ได้
เสวยอาหารอย่างนั้น วันนี้พระองค์
คงจะหิวเป็นแน่.

๓๐๒. กิ วเน ราชปฺตุเตน
อาตุเรน กริสฺสสิ
สมฺพุเล ปรีจิญฺเณน
อหํ ภตฺตฺตา ภวามิ เต.

๓๐๒. ดูกรนางสัมพลา เธอจักทำ
ประโยชน์อะไร ด้วยราชบุตร ผู้
เดือตร้อน ที่เธอบำเรออยู่ในป่า
เราจักเป็นภัสดาของเธอ.

๓๐๓. โสภณฺญาย ทฺรตฺตฺาย
กิ รูปํ วิชฺชเต มม
อณฺเฏ ปรีเยส ภาทฺทนฺเต
อภิรูปฺตรํ มยา.

๓๐๓. ดูกรท่านผู้เจริญ รูปของเราผู้่าดู
ด้วยความโศก เป็นอัมพาปล้ำบาก
จะงดงามอะไร ขอท่านจงแสวงหา
หญิงอื่นที่มีรูปร่างงามกว่าเราเถิด.

^๑ ส. อุปฺภุจฺหิ.

๓๐๔. เอहिมี คิริมารุห
ภริยา มย^๑ จตุสสุตา
ตาสံ ตูว์ ปวรา โหติ
สพพกามสมิทินิ.

๓๐๕. นนุ ตารกวนุณา^๒
ยงกิญจิ มนสิจุนสิ
สพพนุตํ ปจฺรึ มย^๑
รมสฺสวช^๓ มยา สห.

๓๐๖. โน เจ ตูว์ มหเสยฺยํ
สมฺพุเล การยิสฺสสิ
อลํ ตูว์ ปาตฺราสาย
ปญฺเห ภกฺขา ภวิสฺสสิ.

๓๐๗. ตณฺจ สตฺตชฺโฏ ลุฑโท
กหาโร ปุริสาทโก
วเน นาทํ อปฺสฺสนฺตี
สมฺพุลํ อคฺคหิ ภูเช.

๓๐๘. อธิปฺนุณา ปิสฺาเจน
ลฺุฑเทนามิสจกฺขุณา

๓๐๔. มาเกิดเธอ เชิญขึ้นมายังภูเขานี้ เธอ
จงเป็นผู้ประเสริฐกว่าภรรยา ๔๐๐
คนของเรา จะสำเร็จความประสงค์
ทุกอย่าง.

๓๐๕. ดูกร นางผู้มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดัง
ดวงดาว เธอปรารถนาสิ่งหนึ่ง
สิ่งใดในใจมิใช่หรือ สิ่งนั้นของเรา
มีทุกอย่างมากมาย เชิญมารี้นรมย์
กับเราในวันนี้เถิด.

๓๐๖. ดูกรนางสัมพุลา ถ้าเธอไม่ยอม
เป็นมเหสีเรา เธอจักต้องเป็น
ภิกษาหารในเวลาเช้าพรุ่งนี้ เป็น
แมนมน.

๓๐๗. ทานพผู้มีชฎา ๗ ชั้น ทารุณ
หยาบช้า กินคนเป็นอาหาร ได้
รวบนางสัมพุลาผู้มองไม่เห็นที่พึงใน
ปานนั้นไว้ในวงแขน.

๓๐๘. นางสัมพุลานั้น ถูกปีศาจหยาบช้า
มุ่งอำมิศครอบงำแล้ว ตกอยู่ใน

^๑ น. เม.

^๒ อ. ภาฏกวนุณา.

^๓ น. รมสฺสวช.

สา จ สตุตฺตวสมฺปตฺตา
ปติเมวานุโสจติ.

อำนาจของศัตรู เศร้าโศกถึงพระ
สวามีเท่านั้น (รำพันว่า).

๓๐๙. น เม อิหํ ตถา ทุกฺขํ
ยํ มํ ชาเทยฺย รกฺขโส
ยญฺจ เม อyyยปฺตฺตสฺส
มโน เหสฺสติ อญฺญถา.

๓๐๙. ถึงยักร์จะพึงกินเราเสีย เราก็ไม่มี
ความทุกข์ ทุกข์แต่ว่าพระทัยของ
พระเจ้าบุตรของเรา จะทรงระวาง
เป็นอย่างอื่นไป.

๓๑๐. น สนฺติ เทวา ปวสนฺติ นฺน
น หิ นฺน สนฺติ อิธ โลกปาลา
สหสา กโรนฺตฺตานมฺสญฺญตฺตานํ
น หิ นฺน สนฺติ ปฏฺิเสธิตาโร.

๓๑๐. เทพเจ้าทั้งหลาย เห็นจะไม่มีอยู่
แน่นอน ท้าวโลกบาลก็คงไม่มีอยู่
ในโลกนี้แน่นอน เมื่อยักร์ผู้ไม่
สำรวม ทำด้วยอาการอันหยาบช้า
จะหาผู้ช่วยห้ามกัน ไม่มีเลย.

๓๑๑. อิตฺถินเมสา ปวรา ยสฺสสินี
สนฺตา สฺมา อคฺคิวิรุคฺคเตชา
ตญฺเจ ตฺวํ รกฺขสาเทสิ กญฺญํ
มุกฺธา จ หิ สตุตฺธา เต ผลยฺย
มา ตฺวํ ทหิ มุญฺจ ปติพฺพตฺตาย.^๑

๓๑๑. หญิงนี้ ประเสริฐกว่าหญิงทั้งหลาย
มียศ สงบเสงี่ยม เรียบร้อย มีเดช
ฟังเฟื่องดุจไฟ แ่นะรากษส ถ้า
เจ้าจะกินนางนี้ ศีรษะของเจ้าจะ
แตกออก ๗ เสียง เจ้าอย่ารังแก
จงปล่อยเสีย เพราะนางเป็นหญิง
เคารพสามี.

๓๑๒. สา จ อสฺสมมาคฺจฉิ
ปมฺตฺตา ปุริสาทกา

๓๑๒. ก็พระนางสัมพุลานั้น รอดพ้นจาก
ยักร์กินคนแล้ว ก็เสด็จมาสู่อาศรม

^๑ ส. ปติพพตา สา, อ. ปติพพตา ย.

คุณทวี จองพานิช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นินทุทํ ผลีนสกุณีนว^๑

คตสิงฺควํ อาลยํ.

เหมือนนางนกพลัดลูก กลับมาสู่รัง
เหมือนแม่โคนมมาสู่ที่พัก อันว่าง-
เปล่าจากลูก.

๓๑๓. สา ตตถ ปรีเทเวสิ

ราชปฺตุตฺติ ยสฺสฺสินี

สมฺพฺลา อุตฺมตฺตฺกฺขา

วเน นาถํ อปฺสฺสนฺติ.

๓๑๓. พระราชบุตรีสัมพลา ผู้มีศนั้น

มีพระพัศตร์สลด ด้วยความร้อน
พระทัย เมื่อไม่ทรงพบสามีผู้เป็นที่
พึงในป่านั้น ก็กันแสงรำให้.

๓๑๔. สมณเ พุราหุมนเ วนฺเท

สมฺปนฺนจรณเ อีเส

ราชปฺตุตฺติ อปฺสฺสนฺติ

ตฺุมฺหฺมฺหิ สรณํ กตา.

๓๑๔. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็

ทรงไหว้สมณพราหมณ์ และฤๅษี
ผู้มีจรณะถึงพร้อมแล้ว รำพันว่า
ดิฉันขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๕. วนฺเท สีเห จ พฺยคฺเขจ

เย จ อณฺเณ วเน มิตา

ราชปฺตุตฺติ อปฺสฺสนฺติ

ตฺุมฺหฺมฺหิ สรณํ กตา.

๓๑๕. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็

ทรงไหว้ราชสีห์ เสือโคร่ง มฤค
อื่น ๆ ในป่าทั้งหลาย รำพันว่า
ดิฉัน ขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๖. ตินฺนาลตานิ โอสโรฺย

ปพฺพตานิ วนานิ จ

ราชปฺตุตฺติ อปฺสฺสนฺติ

ตฺุมฺหฺมฺหิ สรณํ กตา.

๓๑๖. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็

ทรงไหว้หญาลดาวัลย์ หมูไม้โอสถ
บรรพต และป่าทั้งหลาย รำพันว่า
ดิฉันขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง.

^๑ น. นีฬํ ปพิฬํ สกุณีนว.

๓๑๗. วนุเท อินฺทิวรีสามํ
 รัตตินกษตฺตมาลีนี
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมุหิ สรณํ คตา.

๓๑๗. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้พระจันทร์ อันมีสีเหมือน
 สีดอกกราชพฤกษ์ ผู้ยังดวงดาวใน
 ราตรีให้เรียงงาม รำพันว่า ดิฉัน
 ขอดึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๘. วนุเท ภาคีรตี คงคํ
 สวานุตินํ ปฏิกฺคหํ
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมุหิ สรณํ คตา.

๓๑๘. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้พระแม่คงคาชื่อภาคีรติ ซึ่ง
 รองรับแม่น้ำคงคาอื่น ที่ไหลไปอยู่
 รำพันว่า ดิฉันขอดึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๙. วนุเท อหํ ปพฺพตราช
 (เสฏฺฐจ) หิมวนฺตํ สิลฺลจฺจยํ
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมุหิ สรณํ คตา.

๓๑๙. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้ภูเขาคิมพานต์อันประเสริฐ
 กว่าขุนเขาอื่น รำพันว่า ดิฉันขอ
 ดึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๒๐. อติสายํ วตาคจฺฉิ
 ราชปุตฺตํ ยสฺสสินี.
 เกน นุชฺช สมากจฺฉิ
 โโก เต ปิยตโร มยา.

๓๒๐. พระราชบุตรผู้มียศ มาถึงเย็นมาก
 หนอ วันนี้เธอพบกับใครหนอ ใคร
 เป็นที่รักของเธอมากกว่าเรา.

๓๒๑. อิหํ ไชหํ ตทาโวจํ
 คหิตา เตน สตฺตุนา
 น เม อิหํ ตทา ทุกฺขํ
 ยํ มํ ขาเพยฺย รุกฺขไส

๓๒๑. หม่อมฉัน ถูกศัตรูนั้นจับ จึงกล่าว
 กับมันว่า ดังนี้ ถึงยักษ์จะฟังกิน
 เราเสีย เราก็ไม่มีความทุกข์ ทุกข์
 แต่ว่าพระทัยของพระลูกเจ้าของเรา

คุณทวี จองพานิช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยณฺจ เม อยฺยปฺตฺตสฺส
มโน เหฺสฺสติ อณฺณถา.

จะทรงระวางเป็นอย่างอื่นไป.

๓๒๒. โจรีนํ พหุพฺพุธีนํ
ยาสุ สจฺจํ สฺสทฺถลภํ
ถีนํ ภาโว ทฺราราโน
มจฺจฺจเสวโทเก คตฺ.

๓๒๒. ความสัจย์ยากที่จะหาได้ในหญิงโจร
ผู้มีเล่ห์เหลี่ยมมากมายความเป็นไป
ของหญิงทั้งหลาย รู้ได้ยาก เหมือน
ความเป็นไปของปลาในน้ำ ฉะนั้น.

๓๒๓. ตถา มํ สจฺจํ ปาเลตุ
ปาลยิสฺสติ เจ มมํ
ยถาหํ นาภิชานามิ
อณฺณํ ปิยตรํ ตยา
เอเตน สจฺจวาชฺเชน
พฺยาธิ เต วุปฺสมมฺตฺ.

๓๒๓. หม่อมฉันไม่เคยรู้สึกว่ามีผู้อื่นเป็น
ที่รักมากกว่าทูลกระหม่อม ฉันใด
ถ้าหากความจริงของหม่อมฉัน จัก
รักษา ขอให้ความจริง จงอภิบาล
หม่อมฉันฉันนั้น ด้วยสัจวาจา
ขอพยาธิของทูลกระหม่อม จงสงบ
หายไป.

๓๒๔. เย กุณฺชวรา สดฺตสตา อุพารา
รทฺขนฺติ รตฺตินทิวมฺยุตฺตาวุธา
ธนฺนุคฺคหानณฺจ สตานิ โสฬส
กถฺวิเช ปสฺสสิ ภาทฺเท สดฺตโว.

๓๒๔. กุญชรสูงใหญ่มีถึง ๗๐๐ เชือก มี
พลโยธาถืออาวุธประจำ คอย
พิทักษ์รักษาอยู่ทั้งกลางวัน และ
กลางคืน และพลโยธาที่ถืออาวุธก็
มี ๑,๖๐๐ คอยพิทักษ์รักษาอยู่ ฉะนั้น
นางผู้เจริญเธอเห็นศัตรูชนิดไหน.

๓๒๕. อลงฺกตาโย ปทฺมุตฺตรตฺตจา
วิราติตา ปสฺสติ หํสคฺคฺครา

๓๒๕. ข้าแต่พระบิดา พระลูกเจ้านั้น
ทอดพระเนตรแต่เหล่าสนมনারี ที่

คุณทวี จองพานิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตาส์ สุณิตฺวา มิตฺคีตฺวาทิตํ
นทานิ เม ตาต ตถา ยถา ปุเร.

ประดับร่างงดงาม มีผิวพรรณดุด
ดอกปทุมอันประเสริฐ ให้เกิดความ
ยียวน มีสำเนียงไพเราะดุจหงส์
ครั้งทรงสดับเสียงหัวเราะ และ
เสียงขับระโคม ของสนมณารี
เหล่านั้นแล้ว แต่บัดนี้ ก็มีได้ทรง
ประพุดต่อหม่อมฉัน เหมือนดัง
ก่อน.

๓๒๖. สุวณฺณสงฺกจฺจธา สุวิคฺคหา
อลงฺกตา มาณฺสิยจฺจรูปมา
เสโนปียา^๑ ตาต อนินฺหิตฺตฺกฺโย
ขตฺตฺยิกณฺณา ปฏฺิโลกฺษณฺติ^๒ น.

๓๒๖. ข้าแต่พระบิดา แม่นางสนมณารี
เหล่านั้น ทรงเครื่องประดับล้วน
ด้วยทองคำ มีร่างกายเฉิดโฉม
ประดับด้วยเครื่องอลังการ งามดัง
สาวสวรรค์ในมนุษย์ มีทรวดทรง
หาที่ตำหนิมิได้ ล้วนเป็นขัตติย-
กัญญา มาประเล้าประโลมพระเจ้า
โสคติเสนนั้นอยู่.

๓๒๗. สเจ อหํ ตาต ตถา ยถา ปุเร
ปตี ตมฺฤณฺยาย ปุณา วเน ภเว
สมฺมานเย มํ น จ มํ วิมานเย
อิโตปิ เม ตาต ตโต วรํ สียา.

๓๒๗. ข้าแต่พระบิดา ถ้าหากหม่อมฉัน
จะฟังดูแลเสียงพระสวามินั้น ด้วย
ประพุดแสวงหาในราวป่า ต่อไป
เหมือนดังก่อน เธอก็ฟังยกย่อง

^๑ อี. เสनुปียา.

^๒ อี. ปฏฺิลาภณฺติ.

คุณทวี จงพานิช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หม่อมฉัน จะไม่ทรงดูหมิ่นหม่อมฉัน
เลย ข้าแต่พระบิดา การอยู่ป่าของ
หม่อมฉันแต่ที่นั่น จะพึงประเสริฐ
กว่านี้.

๓๒๘. ยมหนุปาเน วิปุลสุมิ โอิหิตะ
นาริ วิมภูธามรณา อลงกตา
สพพงกุเปตา ปติโน จ อปปียา
อาชฌ^๑ ตสฺสา มรณํ ตโต วรํ.

๓๒๘. หญิงใดอยู่ในเรือนมีข้าวน้ำไฟบุลย์
ตกแต่งไว้เรียบร้อย มีเครื่องอาหาร
อันวิจิตรประดับประดา เป็นผู้ถึง-
พร้อมด้วยคุณสมบัติทุกอย่าง แต่
ไม่เป็นที่รักของสามี เพราะคอย
จะประหัดประหาร ความตายของ
หญิงนั้น ประเสริฐกว่าการอยู่
ครองเรือนนั้น.

๓๒๙. อปี เจ ทลิตุทา กปณา อนาพิยา^๒
กฏาทุติยา ปติโน จ सा ปिया
สพพงกุเปตายปี อปปียาย
อยเมว เสยโย^๓ กปณาปี ยา ปिया.

๓๒๙. ถ้าแม่หญิงใดเป็นคนยากจน เป็น
คนกำพร้า ปราศจากเครื่องประดับ
มีเสื้อลำแพนเป็นที่สอง แต่เป็น
ที่รักของสามี หญิงกำพร้า นั้น
ประเสริฐเสียกว่าหญิงผู้เพียบพร้อม
ด้วยคุณสมบัติทุกอย่าง แต่ไม่เป็นที่
รักของสามี.

^๑ น. อพชฌ. อี. อาพชฌ.

^๒ น. อี. อนาพิยา.

^๓ น. เสยยา.

๘. สมุพลาชาติกถา (๕๑๕)

กา เวธมานาติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต มลลิกํ เทวี
อารพุก กเถสิ.

วตุฏฏ กุมมาสปีณชิกชาตเก
วิตถาริตเมว.

สา ปน ตถาคตสฺส ตินฺถนํ
กุมมาสปีณชิกานํ ทานานุกาเวเน ตํ
ทิวสฺสเยว รณฺเวย อคฺคฺคมหสิภาวํ ปตฺวา
ปฺพพฺพุจฺจาโยกาทีหิ ปณฺจหิ กลฺยาณ-
ธมฺเมหิ สมฺนุนาคตา ฅาณสมฺปนฺนา
พฺพุชฺฐปฺพุจฺจาโยกา ปติเทวตา อโหสิ.
ตสฺสา ปติเทวตาภาโว สกลนฺคร
ปากโฏ อโหสิ.

อถกทิวสฺส ธมฺมสภายํ กถํ สมฺมจฺจาเปสฺสุ
“อาวุโส มลลิกา เทวี กิร วตฺตสมฺปนฺนา
ฅาณสมฺปนฺนา ปติเทวตา”ติ.

๙. พรรณนาสัมพลาชาติก (๕๑๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ใน
พระมหาวิหารเชตวัน ทรงปรารภ
พระราชเทวี พระนามว่า มัลลิกา จึง
ตรัสชาดกนี้ว่า ไครมายืนมั่นอยู่ในลำธาร
เขา เป็นต้น.

เรื่องพิสดารมีแล้วในกุมมาสปีณชิก
ชาดก นั้นแล.

แท้จริงพระนางมัลลิกานั้น ได้ถึง
ความเป็นอัครมเหสีของพระราชา ใน
วันนั้นแล เพราะอาณูภาพแห่งการถวาย
ขนมกุมมาส ๓ ก้อน แก่พระตถาคตเจ้า
เป็นผู้ประกอบด้วยกัลยาณธรรม ๕
ประการ มีตั้งก่อนเป็นต้น ถึงพร้อมด้วย
ญาณ (ความรู้) เป็นผู้อุปัฏฐากพระ-
พุทธเจ้า เคารพสาธุจิตฺตเทวตา. ความ
เคารพพระสวามีจิตฺตเทวตา ของพระนาง
มัลลิกานั้น ได้ปรากฏไปในพระนคร
ทั้งสิ้น.

ต่อมาวันหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า “แน่ อาวุโสทั้งหลาย
ข้าว่า พระนางมัลลิกาเทวี ถึงพร้อม

คุณทวี ของพานิช
สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ด้วยวัตร ถึงพร้อมด้วยญาณ (ความรู้) เคารพพระสวามีดุจเทวดา” ดังนี้.

สตถา อากนตุวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกขเว อิทาเนว ปุพฺเพเปสสา วุตฺตสมฺปนฺนา ปติเทวตาเยว”ติ วตฺวา อตีตํ อหริ.

พระศาสดา เสด็จดำเนินมาตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากันถึงเรื่องอะไรหนอ”. เมื่อภิกษุกราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงรับสั่งว่า “แน่ะภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่ในเวลานี้เท่านั้น แม้ในครั้งก่อน เธอก็ถึงพร้อมด้วยวัตร เคารพพระสวามีดุจเทวดาเหมือนกัน” แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า

อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺตสฺส รณฺโณ โสตฺถิเสโน นาม ปุตฺโต อโหสิ. ตํ ราชา วยฺปตฺตํ อฺปรชฺเช ปติฏฺฐาเปสิ. สมฺพฺลา นามสฺส อคฺคมเหสี อโหสิ อุตฺตมรฺฐปฺธรา สรีรฺปฺภาสฺมฺปนฺนา นิวาเต ชลมานา ทีปสิขา วีย ขายติ.

ในอดีตกาลพระเจ้าพรหมทัต(ครองราชสมบัติ) ในพระนครพาราณสี ได้มีพระโอรสพระนามว่า โสตถิเสน. พระราชาทรงสถาปนาพระโอรสผู้เจริญวัยนั้นในตำแหน่งอุปราช. พระอัครมเหสีของโสตถิเสนราชกุมารนั้น ทรงพระนามว่า สัมพลา ทรงพระรูปร่างงาม ถึงพร้อมด้วยพระสรีระอันทรียเปล่งปลั่ง ปรากฏเหมือนเปลวประทีปโพล่งอยู่ในที่สงัดลม.

อปรภาเค โสตฺถิเสนสฺส สรีเร กุญฺจํ อฺปรชฺชติ. เวชฺชา ติกิจฺฉิตฺตุํ นาสกฺขีสุ. โส ภิกฺขมาเน กุญฺเจ ปฏิกฺกุโล หุตฺวา

จำเนียรกาลต่อมา โรคเรื้อนเกิดขึ้นในพระสรีระของโสตถิเสนราชกุมาร. แพทย์ทั้งหลายไม่สามารถจะเยียวยารักษาได้.

พล.ร.ท.ศรিতเดช รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิปปฏิสาร์ ปตฺวา “โก เม รุชเชนตฺโต
อรวญเณ อนาถมรณํ มริสฺสามิ”ติ
รณฺเณ อาโรจาเปตฺวา อิตฺถาคารํ
ฉฯฯเตตฺวา นิกุขมิ.

สมฺพฺลา พหุหิ อุปาเยหิ
นิวตฺตียมานาปิ อนิวตฺติตฺตฺวา “อหํ ตํ
สามิกํ อรวญเณ ปฏิชคฺคิ สฺสามิ”ติ
วตฺวา สทฺธิเยว นิกุขมิ. โส อรวญญํ
ปวีสิตฺวา สุกฺกมฺมูลผลาผลฉายฺยทกสมฺปนฺน
ปเทเส ปณฺณสาลํ กตฺวา วาสํ
กปฺเปสิ. ราชธิตา ตํ ปฏิชคฺคิ. กถํ.

สา หิ ปาโต วุฏฺฏาย อสฺสมปทํ
สมฺมชฺชิตฺวา ปาณียปริโกชณียํ
อุปฏฺฏเปตฺวา ทนฺตกฏฺฏจฺจ มุขโรชนฺจ
อุปนาเมตฺวา มุข โธเต นานาโอสฺธานิ
ปีสิตฺวา ตสฺส วณฺ มกฺขเวตฺวา
มรฺชฺมรฺชฺรานิ ผลาผลานิ ขาทาเปตฺวา
มุขํ วิกุขาเลตฺวา หตฺถสฺสุ โธเตสฺสุ

เมื่อโรคเรื้อนแตกแล้ว พระกุมารนั้นเป็น
ที่รังเกียจ ถึงความเดือดร้อน ทรงดำริว่า
“ประโยชน์อะไรด้วยราชสมบัติ เราจัก
ไปตายอย่างอนาถาในป่า (ดีกว่า)” แล้ว
กราบทูลให้พระราชาทรงทราบ ได้ละทิ้ง
เรือนสนมกำนัล เสด็จออกไปแล้ว.

พระนางสัมพฺลา แม้พระราชกุมาร
ให้กลับด้วยอุบายหลายอย่าง ก็ไม่ยอมกลับ
ทูลว่า “หม่อมฉัน จักไปปฏิบัติพระองค์
ผู้เป็นพระสวามีในป่า” จึงตามเสด็จออกไป
ด้วย. พระราชกุมารนั้น เสด็จไปสู่ป่า
แล้ว ทรงสร้างบรรณศาลา ในประเทศ
อันสมบุรณ์ ด้วยมูลผลาผลมีเงาร่มเย็น
และมีน้ำหาได้ง่าย อาศัย์อยู่แล้ว.
พระราชธิดาก็ทรงปฏิบัติพระราชกุมาร
นั้น. ถ้ามว่า ปฏิบัติอย่างไร.

ตอบว่า ก็พระนางตื่นแต่เช้าแล้วกวาด
อาศรมบท ตักน้ำใช้ น้ำดื่ม เข้าไปตั้งไว้
น้อมถวายไม้สีพระทนต์ และน้ำบัว
พระโอษฐ์ และน้ำล้างพระพักตร์ เมื่อ
ล้างพระพักตร์แล้ว ก็บดยาหลายอย่าง
ทาแผลของพระสวามี แล้วจึงให้เสวย
ผลาผลอันมีรสอร่อย เมื่อพระสวามีบ้วน

พล.ร.ท.ศริตเดช รุมาคม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“อุปมตฺโต โหหิ เทวา”ติ วตฺวา
วณฺหิตฺวา ปจฺฉินฺนิตฺตํอํกุสฺสเก อาทาย
ผลาผลตฺถาย อรณฺณํ ปรีสิตฺวา
ผลาผลานิ อาหริตฺวา เอกมฺนฺเต
จเปตฺวา ฆฏฺเณ อุกกํ อาหริตฺวา
นानาจุณฺณเนหิ จ มตฺตติกาหิ จ
โสตฺตภิเสนํ นหาเปตฺวา ปุณ
มฺรุตฺรผลาผลานิ อุปฺนาเมสิ.

ปากล้างมือเสร็จแล้ว จึงทูลว่า “ข้าแต่
พระสวามีผู้ประเสริฐ ขอพระองค์อย่าทรง
ประมาท” ถวายบังคมแล้ว ก็กระเช้า
เสียม ไม้ขอสอยผลไม้ เข้าป่าไปเพื่อ
แสวงหาผลาผล แล้วจึงนำผลาผลมาเก็บ
ไว้ ณ ที่ข้างหนึ่ง แล้วจึงไปเอาหม้อตัก
น้ำมาทรงสนานที่สามิด้วยเครื่องสนานอัน
เป็นผงชนิดต่าง ๆ และดินเหนียวทั้งหลาย
ครั้งแล้วก็นำผลาผลมีรสอร่อยนุ่มไป
ถวายอีก.

ปรีโภคาวसानเ วาสิตปานียํ
อุปฺนาเมตฺวา สยํ ผลาผลานิ
ปรีภุณฺชิตฺวา ปทฺรปตฺตํ วิหิตฺวา
ตสฺมี ตตฺถ นิปนฺเน ตสฺส ปาเท
โธวิตฺวา สีสปรีกมฺมุปฺปฏิปริกมฺมุปาท-
ปรีกมฺมานิ กตฺวา สยนฺปสฺสํ
อุปฺคนตฺวา นิปฺชฺชิตฺวา เอเตนฺอุปฺยาเยน สามิกํ
ปฏฺิษฺศุคฺติ.

ครั้งสววยเสร็จแล้ว นางก็นำน้ำดื่มที่อบไว้
เข้าไปถวาย ตนเองก็บริโภคผลาผลต่อไป
แล้วจัดไม้เรียบไว้เป็นที่บรรจถรณ์ เมื่อ
สามิบรรทมบนไม้เรียบแล้ว ก็ล้าง
พระบาทของพระสวามีนั้น ทำการ
นวดพื้นพระเศียร พระปฤษฎางค์ และ
พระบาท แล้วจึงเข้าไปนอนข้างที่บรรทม
ปฏิบัติสามิโดยอุบายนี้แล.

สา เอกทิวสํ อรณฺณเผลาผลานิ
อาหฺรณฺตี เอกํ คิริกนฺทํ ทิสฺวา
“สีสโต ปจฺฉิ โอตฺวาเรตฺวา กนฺทฺรตีเร
จเปตฺวา นหายิสฺสามิ”ติ โอตฺริตฺวา
หลิหฺทาย สรฺรํ อฺพฺพฏฺเฏตฺวา นหาตฺวา

วันหนึ่งนางกำลังเก็บผลาผลไม่อยู่
ในป่า เหลือบไปเห็นลำธารแห่งนี้ จึงยก
กระเช้าลงจากคิรีชะวางไว้ที่ฝั่งลำธาร
คิดว่า “เราจักอาบน้ำ” แล้วลงไปอาบ
ขัดสีสรี้รกายด้วยขมิ้น มีสรี้รกายสะอาด

พล.ร.ท.ผริตเดช รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๒๕

สุโขตสรีรา อุตตริตวา วากจිරํ
 นิว่าเสตวา กนุทธรีเร อฏฺฐจาสิ.
 อถสุสา สรียรูปภาย วนํ เอโกภาสํ
 อโหสิ.

ตสมิ ฆณ เอโก ทานโว โจรจตุถาย
 จรฺนโต ตํ ทิสฺวา ปฏิพทฺชจิตฺโต หุตฺวา
 คากาทุยฺมาห

๒๙๗. “กา เวธมานา คิริกนุทฺราย
 เอกา ตฺวํ ติมฺภุจฺสิ สณฺจิตฺตุ
 ปฏฺฐจาสิ เม ปาณิปเมยฺยมชฺชเณ
 อกฺขาหิ เม นามญฺจ พนฺธเว จ.

๒๙๘. โอภาสยํ วนํ รมมํ
 สีหพฺยคฺชมนิเสวิตํ
 กา วา ตฺวามสิ กลฺยาณี
 กสฺส ตฺวํ สุมชฺชมิเม
 อภิวาเทมิ ตํ ภทฺเท
 ทานวาหิ นมตฺถ เต”ติ.

ดีแล้ว จึงขึ้นมาอุ้งเท้าอันทอดด้วยเปลือก
 ไม้แล้วยืนอยู่ที่ริมลำธาร. ครั้งนั้น ป่าไม้
 ได้มีแสงสว่างเป็นอันเดียว ด้วยแสงสว่าง
 แห่งสรียกายของพระนาง.

ขณะนั้น (อสุร ชื่อ) ทานพตคนหนึ่ง เทียวไป
 แสวงหาอาหาร พบเธอ ก็มีจิตปฏิพัทธ์
 รักใคร่ จึงกล่าวสองคาถาว่า

๒๙๗. “ดูกรนางผู้มีขาอันอวบงาม เธอ
 เป็นใครมายืนสัน้อยผู้เดียวที่ลำธาร-
 เขา ดูกรนางผู้มีกลางตัวอันน่า
 ลูบคลำด้วยมือ เธอถูกเราถามแล้ว
 จึงบอกชื่อและเผ่าพันธุ์แก่เรา.

๒๙๘. ดูกรนางผู้มีเอวอันกลมกลิ้ง เธอ
 เป็นใคร หรือเป็นลูกเมียของใคร
 เป็นผู้งดงาม น่ารื่นรมย์ ทำป่า
 น่ารื่นรมย์ เป็นที่น่าอาศัยของสีหะ
 และเสือโคร่ง ให้สว่างไสวอยู่ ดูกร
 นางผู้เจริญ เราคืออสุรตนหนึ่ง
 ชื่อทานพ ขอบิวาทท่าน ขอความ
 นอบน้อม จงมีแก่ท่าน”.

พล.ร.ท.ศริตเดช รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตุถ กา เวธมานาติ นหาน-
มตตตาย สีสภาเวน กมฺปมานา.
สณฺจิตฺตुरुติ สํปิณฑิตตุรุลกฺขณ. ปาณิ-
ปเมยฺยมขุณฺเฑติ หตฺถเณ มินิตพฺพมขุณฺเฑ.
กา วา ตฺวนฺนุติ กา วา เร ตฺวํ.
อภิวาเทมิตี วนฺทามา.

ทานวาหฺนุติ อหํ เอโก ทานโว อยํ
นมกาโร เต ตว อตฺตฺถ อณฺชฺลี เต
ปกฺคณฺหาเมตี อวจ.

สา ตสฺส วจนํ สุตฺวา ติสฺโส กาทา
อภาสี

๒๙๙. “โย ปุตุโต กาสิกฺรราชสฺส
โสตฺถิเสนินฺติ นํ วิหู
ตสฺสหาํ สมฺพุลา ภริยา
เอวํ ชานาหิ ทานว
อภิวาเทมิ ภทฺทฺนุเต

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ใครมา
ยื่นส้นอยู่ ความว่า ส้นสะอาดอยู่
เพราะความหนาวสีกว่าเพียงอาบน้ำ.
คำว่า มีขาวบาง ความว่า มีลักษณะ
ขาวาวอบ. คำว่า มีกลางตัวอันน่า
ดูปล้ำด้วยฝ่ามือ ได้แก่ ผู้มีกลางตัว
น่าจับต้องด้วยมือ. คำว่า เธอเป็นใคร
ความว่า เฮ้ยหล่อนเป็นใคร. คำว่า
ขอภิวาทท่าน ได้แก่ ขอไหว้ท่าน.

คำว่า เรคืออสูรตนหนึ่ง ชื่อทานพ
ได้แก่ เราเป็นทานพ (อสูร) ตนหนึ่ง
(ขยายความว่า) เขาได้กล่าวว่ การ
นอบน้อมนี้ จงมีแก่เธอ เราประคอง
อัญชลีแก่เธอ.

พระนางได้สดับคำของทานพ ได้
ตรัส ๓ พระคาถาว่า

๒๙๙. “ชนทั้งหลาย รู้จักโอรสของพระเจ้า
กาสิ มีพระนามว่า โสตถิเสนกุมาร
เราชื่อว่า สัมพุลา เป็นภรรยาของ
โสตถิเสนกุมารนั้น ดูกรทานพ
ท่านจงรู้อย่างนี้ ดูกรผู้เจริญ เรา

พล.ร.ท.ศริตเดช รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมพุลลาหํ นมตถุ เต.

ชื่อสัมพุลลา ขอไหว้ท่าน ขอความ
นอบน้อม จงมีแก่ท่าน.

๓๐๐. เวเทหปุตโต ภาททนเต
วเน วสติ อาตุโร
ตมห์ โรคสมมตตํ
เอกา เอกํ อุปฏจหํ.

๓๐๐. ดูกรท่านผู้เจริญ พระโอรสของ
พระเจ้าวิเทหราชเดือดร้อนอยู่ในป่า
เราคนเดียว มาพยาบาลพระองค์
ผู้เดียว ซึ่งถูกโรคเบียดเบียน.

๓๐๑. อหญจ วนมุญฉาย
มธุมส์ มิคาพิลล์
ยทาทรมิ ตํภุโข
ตสฺส นฺนชฺช นารตี”ติ.

๓๐๑. เราเที่ยวแสวงหารวงผึ้ง และเนื้อ
อันเป็นเดนสัตว์ในป่า หาอาหาร
อย่างใดมา พระสามีของเราก็ได้
เสวยอาหารอย่างนั้น วันนี้พระองค์
คงจะหิวเป็นแน่”.

ตตถ เวเทหปุตโตติ เวเทหราช-
ปิยปุตโต. โรคสมมตตุนฺติ โรคปีพิตฺ.
อุปฏจหินฺติ อุปฏจหามิ ปฏิชคฺคามิ.
อุปฏจิตาติปิ ปาโร.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พระ-
โอรสของพระเจ้าเวเทหะได้แก่ พระโอรส
เป็นที่รักของพระราชเวเทหะ. คำว่า
เดือดร้อนเพราะโรค ได้แก่ ถูกโรค
เบียดเบียน. คำว่า อุปฏจจก ได้แก่
เราบำรุง ปฏิบัติ. บาลีว่า อุปฏจิตา ก็มี.

วณมุญฉายาติ วณํ อฺจฺจินิตฺวา อฺญฉา-
จริยํ จริตฺวา. มธุมส์นฺติ นิยมกฺขิกํ
มธุญจ มิคาวิลล์ มํสญจ สึหพฺยคฺชมิเคหิ
ขาทิตมส์โต อติริตฺตโกฏฺฐาสํ. ตํภุโขติ
ยํ อหํ อาทรมิ ตํ ภุโขว โส มม

คำว่า แสวงหาในป่า ได้แก่ เที่ยวแสวงหา
เลือกเก็บผลไม้ในป่า. คำว่า น้ำผึ้งและ
เนื้อ ได้แก่ น้ำผึ้งไม่มีตัวอ่อน และเนื้อ
ที่เหลือเดนมีส่วนอันเล็กน้อย จากเนื้อที่
ราชสีห์และเสือโคร่งกัดกิน. คำว่า เสวย

พล.ร.ท.พริตเดช รุมาคม
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สามิโก.

สิ่งนั้น ความว่า ข้าพเจ้านำสิ่งใดมา
พระสวามีของข้าพเจ้าก็เสวยสิ่งนั้น.

ตสฺส นฺนชฺชาติ ตสฺส มณฺเฑว อชฺช
อาหารํ อลฺภมานสฺส สรีริ อาตเป
ปกฺขิตฺตปทุมํ วย. นารตีติ อุปฺตปฺปติ
มิลายติ.

คำว่า **วันนี้พระองค์คงจะหิวแน่** ความว่า
เมื่อเธอไม่ได้พระกระยาหารในวันนี้ พระ-
สรีรกายคงเป็นเช่นดอกปทุม ตากแดด.
คำว่า **หิว** ได้แก่ เตือดร้อน คือ ชุบผอม.

ตโต ปรี ทานวสฺส จ ตสฺสา จ
วจนปฏิวจนคาถาโย โหนฺติ

จากนี้เป็นคาถากล่าวโต้ตอบของ
ทานพและพระนางสัมพลา

(ทานพกล่าวว่)

๓๐๒. “กั วเน ราชปฺตฺเตน
อาตุเรน กิริสฺสติ
สมฺพฺเล ปรีจिณฺเณน
อหํ ภตฺตา ภวามิ เต.

๓๐๒. “ดูกรนางสัมพลา เธอจักทำ
ประโยชน์อะไร ด้วยราชบุตร ผู้
เตือดร้อน ที่เธอบำเรออยู่ในป่า
เราจักเป็นภัสดาของเธอ.

(สัมพลากล่าวว่)

๓๐๓. โสภณฺฎาย ทฺรุตตาย
กั รูปํ วิชฺชเต มม
อณฺเฑ ปรีเยส ภทฺทนฺเต
อภิริปฺตรํ มยา.

๓๐๓. ดูกรท่านผู้เจริญ รูปของเราผู้อาดูร
ด้วยความโสภ เป็นอรรถภาพลำบาก
จะงดงามอะไร ขอท่านจงแสวงหา
หญิงอื่นที่มีรูปร่างงามกว่าเราเถิด.

พล.ร.ท.ศริตเดช รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

(ทานพกล่าววว่า)

๓๐๔. เอहिมี กิริมารุยห
 ภริยา มยหิ จตุสสุตา
 ตาสั ตวั ปวรา โหหิ
 สพุพกามสมิทุธินี้.

๓๐๕. นูน ตารกวนุณาภ
 ยั กิณฺจิ มนสิจฺจสิ
 สพุพนฺตํ ปจฺจํ มยหิ
 รมสฺสุชฺช มยา สห.

๓๐๖. โน เจ ตวั มหเสยฺย
 สมฺพุเล การยิสฺสสิ
 อลั ตวั ปาตราสาย
 ปณฺเฑห ภฺกฺขา ภวิสฺสสิ.

๓๐๗. ตณฺจ สตุตฺชโฏ ลุฑฺโท
 กหาโร ปุริสาทโก
 วเน นาทิ อปฺสฺสนฺตี
 สมฺพุลลํ อคฺคหิ ภูช.

๓๐๘. อธิปฺนฺนา ปิสฺาเจน
 ลุฑฺเทนามิสฺจกฺขฺนา
 สา จ สตุตฺตวสมฺปตฺตา
 ปติเมวานุโสจติ.

๓๐๔. มาเกิดเธอ เชิญขึ้นมายังภูเขานี้ เธอ
 จงเป็นผู้ประเสริฐกว่าภรรยา ๔๐๐
 คนของเรา จะสำเร็จความประสงค์
 ทุกอย่าง.

๓๐๕. ดูกรนางผู้มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดัง
 ดวงดาว เธอปรารถนาสิ่งหนึ่ง
 สิ่งใดในใจมิใช่หรือ สิ่งนั้นของเรา
 มีทุกอย่างมากมาย เชิญมารี้นรมย์
 กับเราในวันนี้เถิด.

๓๐๖. ดูกรนางสัมพุลา ถ้าเธอไม่ยอม
 เป็นมเหสีเรา เธอจักต้องเป็น
 ภัคษาหารในเวลาเช้าพรุ่งนี้ เป็น
 แม่มนั้น.

๓๐๗. ทานพผู้มีชฎา ๗ ชั้น ทารุณ
 หยาบช้า กินคนเป็นอาหาร ได้
 รวบนางสัมพุลา ผู้มองไม่เห็นที่พึง
 ในปานนั้นไว้ในวงแขน.

๓๐๘. นางสัมพุลานั้น ถูกปีศาจหยาบช้า
 มุ่งอาฆิบครอบงำแล้ว ตกอยู่ใน
 อำนาจของศัตรู เศร้าโศกถึง
 พระสวามีเท่านั้น (รำพันว่า).

พล.ร.ท.พริตเดช รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๐๙. น เม อิหิ ตถา ทุกขํ
ยํ มํ ขาเทยฺย รกฺขสฺโส
ยญฺจ เม อยุยฺยุตฺตสฺส
มโน เหสฺสติ อญฺณตา.

๓๐๙. ถึงยักข์จะพึงกินเราเสีย เราก็ไม่มี
ความทุกข์ ทุกข์แต่ว่าพระทัยของ
พระเจ้าบุตรของเรา จะทรงระแวง
เป็นอย่างอื่นไป.

๓๑๐. น สนฺติ เทวา ปวสนฺติ นฺน
น หิ นฺน สนฺติ อิธ โลกปาลา
สหฺสา กโรนฺตานิ อสญฺจตานิ
น หิ นฺน สนฺติ ปฏฺิเสธิตาโร”ติ.

๓๑๐. เทพเจ้าทั้งหลาย เห็นจะไม่มีอยู่
แน่นอน ท้าวโลกบาลก็คงไม่มีอยู่
ในโลกนี้แน่นอน เมื่อยักข์ผู้ไม่
สำรวม ทำด้วยอาการอันหยาบช้ำ
จะหาผู้ช่วยห้ามกัน “ไม่มีเลย”.

ตตฺถ ปรีจฺฉิณฺเณนาติ เตน อาตุเรณ
ปรีจฺฉิณฺเณน ก็ กริสฺสสฺสิ. โสภฺภูจฺจาติ
โสภกาตุราย. โสภฺภูจฺจาติปิ ปาโจ.
โสเก จิตฺยาติ อตุโธ. ทฺุรตฺตยาติ
ทฺุคฺคตฺกปณฺภาวปฺปตฺตยา อตฺตภาวาย.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ที่เธอ**
บำเรอ ความว่า ท่านจักทำอะไรกับ
ราชบุตรผู้เดือดร้อนนั้นที่เธอบำเรอ. คำว่า
อาตุรเพราะโสภ ได้แก่เพราะความโสภ.
บาลีว่า โสภฺภูจฺจาย ก็มี อธิบายว่า
ตั้งอยู่ในความโสภ. คำว่า **ยากไร้** ได้แก่
มีอัธยาศัยถึงความเป็นผู้ลำบาก และเป็น
กำพร้า.

เอหิมฺนฺติ มา ตฺวํ ทฺุรตฺตมฺหิตี จินฺตยิ.
เอตํ มม คิริมฺหิ ทิพฺพิวิมานํ เอหิ
อิมํ คิริ อภิรฺุห. จตฺตสฺสตาติ ตสฺมี เม
วิมานเณ อปฺราปี จตฺตสฺสา ภริยาโย
อตุถิ.

คำว่า **เชิญท่านมาหาเรา** ความว่า
ท่านอย่าคิดว่า เราเป็นผู้ยากไร้ นี่คือ
วิมานทิพย์ในคิริของเรา ท่านจงมาขึ้นสู่
คิรินี้เถิด. คำว่า **ภรรยา ๔๐๐ นาง**
ความว่า ในวิมานของเรานั้น มีภรรยา
๔๐๐ นาง.

พลโทเริงฤทธิ์ รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สพฺพทนต์นฺติ ยํ กิณฺจิ อุปฺภอกฺปริภอก-
 วตฺถาภรณาทิกํ อิจฺฉสิ สพฺพทนต์ํ หนฺน
 มยฺหํ ปจฺจํ พหุํ สุลภํ ตสฺมา
 กปฺโณมฺหีติ มา จินฺตยิ เอहि มยา
 สห รมสฺสูติ วทติ.

มเหสฺยยฺนฺติ ภาทฺเต สมฺพฺเล โน
 เจ เม ตวํ มเหสิภาวํ การยิสฺสสิ
 ปฺริยตฺตา ตวํ มม ปาตฺราสาย เตน
 ตํ พลกฺกาเรน วิมานํ เนสฺสามิ ตตฺร
 มํ อสงฺกณฺหนฺติ มม เสว ปาโตว
 ภาทฺธา ภวิสฺสสีติ.

ตณฺญาติ เอวํ วตฺวา โส สตฺตฺติ
 ชฎาหิ สมฺนฺนาคโต ลุทฺทโก ทารุณ
 นิภฺขนฺตฺนฺโต ตํ ตสฺมี วเน กิณฺจิ
 อตฺตโน นาทํ อปฺสฺสนฺติ สมฺพฺลํ
 ภาเช อคฺคฺเหสิ.

อธิปฺนฺนาติ อชฺโฆตฺตฺตา. อามิสฺสจฺขุนฺติ
 กิเลสฺโลเลน. ปติเมวติ อตฺตโน

คำว่า ทุกสิ่งนั้น ความว่า ท่านพกล่าว่า
 ท่านปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นต้นว่า
 เครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค ผ้าและ
 อาภรณ์ แท้จริงทุก ๆ สิ่งนั้นของเรามาก
 คือมากมายหาได้ง่าย เพราะฉะนั้น
 ท่านอย่านึกว่าเราเป็นกำพรว้า เชิญท่าน
 มาเถิด มาร่วมอภิรมย์กับเรา.

คำว่า ความเป็นมเหสี ความว่า
 แฉนางสัมพฺลาผู้เจริญ หากว่าท่านจะ
 ไม่รับความเป็นมเหสีของเราไซ้ไร ก็จง
 เตรียมตัวเป็นอาหารเข้าของเราเถิด เรา
 จักพาท่านไปสู่วิมานโดยกำลัง ท่านเมื่อ
 ไม่ผ่อนตามเราในที่นั้น ก็จักเป็นภักษา
 ของเราในเวลาเข้าพรรษา.

คำว่า (รัต)พระนางนั้นไว้ ความว่า
 ท่านพนั้นโหดร้าย ทารุณ เขี้ยวออก
 นอกปาก ประกอบด้วยชฎา ๗ ชั้น
 ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ก็กอดรัดพระนาง
 สัมพฺลานั้น ผู้ไม่ทรงเห็นที่พึงอะไรของ
 พระนางในปานั้น เข้าไว้ในวงแขน.

คำว่า อธิปฺนฺนา ได้แก่ ครอบงำ. คำว่า
 เห็นแก่อามิส คือผู้หละหละด้วยกิเลส.

พลโทเริงฤทธิ์ รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อจินเตตฺวา ปติเมว อนุโสจติ.

คำว่า พระสวามีเท่านั้น ความว่า พระนางไม่ทรงคิดถึงตัวเอง ทรงเศร้าโศก ถึงแต่พระสวามีเท่านั้น.

มโน เหฺสฺสตีติ มํ จิรายนฺตํ วิทิตฺวา
อณฺเฏธา จิตฺตํ ภวิสฺสตี.

คำว่า มโน เหฺสฺสตี ได้แก่ เพราะ ทรงทราบว่าเราประพตฺธิช้ำอยู่ ก็จักทรง คิดเห็นเป็นอย่างอื่น.

น สฺนฺตี เทวติ อิทํ สฺยา ทานเวน
ภุเช คหิตา เทวตฺตฺชฺฌาปนํ กโรนฺตี
อาห. โลกปาถาติ เอวรูปานํ สีลวนฺตึนํ
เทวตานํ ปาลกา โลกปาถา นฺน อึช
โลเก น สฺนฺตีติ ปริเทวติ.

พระนางถูกทานพกอดรัด จึงกระทำการ ร้องทุกข์ต่อเทวดา จึงกล่าวคำนี้ว่า เทพ ทั้งหลายเห็นจะไม่มี. คำว่า ท้าวโลกบาล พระนางรำพันว่า ท้าวโลกบาลทั้งหลาย ผู้รักษาเทวดาผู้ทรงศีล เห็นปานนี้ คง ไม่มีในโลกนี้แน่.

อถสฺสา สีลเตเชน สกฺกสฺส ภวนํ
กมฺปิ ปณฺฑกฺกมฺพลสีลาสนํ อุณฺหการํ
ทสฺเสสิ. สกฺโก อวชฺเชนฺโต ตํ การณํ
ฉตฺวา วชิรํ อาทาย เวเคนาคนฺดฺวา
ทานวยกฺขสฺส มตฺถเก จตฺวา อิตฺรํ
คากมาห

ครั้งนั้น ภพแห่งท้าวสักกเทวราช หวั่นไหว ปันฑกัมพลศิลาอาสน์แสดง อาการร้อน ด้วยเดชแห่งศีลของพระนาง. ท้าวสักกเทวราชใคร่ครวญอยู่ ก็ทรง ทราบเหตุการณ์นั้น จึงทรงถือวชิราวุธ เสด็จมาโดยด่วน ประทับยืนเหนือศีรษะ ของทานพยักษ์ แล้วตรัสคาถาต่อไปว่า

๓๑๑. “อิตฺถินเมสา ปวรา ยสฺสสินี
สนฺดา สฺมา อकुคิวิวกุคเตชา
ตณฺเจะ ตฺวํ รกฺขสาเทสิ กณฺณ

๓๑๑. “หญิงนี้ประเสริฐกว่าหญิงทั้งหลาย มียศ สงบเสงี่ยม เรียบร้อย มีเดช พึ่งพึ่งเฟื่องฟูไฟ แนะรากลษ ถ้าเจ้า

พลโทเริงฤทธิ์ รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มุกุธา จ หิ สตุตธา เต ผลเยย
มา ตุวั ทหิ มุญจ ปติพพตยา”ติ.

จะกินนางนี้ ศีรษะของเจ้าจะแตก
ออก ๗ เลี่ยง เจ้าอย่ารังแก จง
ปล่อยเสีย เพราะนางเป็นหญิง
เคารพสามี”.

ตตถ สนุตาคี อุปสนุตาคี อถวา
ปณฺทิตาคี ฌานสมฺปนฺนา. สมาติ
กายวิสสมาทิวิริหิตา. อเทสํติ ขาทสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้สงบ**
คือเป็นผู้เจียมตน อีกอย่างหนึ่ง เป็น
บัณฑิตสมบูรณ์ด้วยความรู้. คำว่า
เรียบร้อย ได้แก่ เว้นวิการทางกาย
เป็นต้น. คำว่า **ได้กินแล้ว** คือ กิน.

ผลเยยาคี อิมินา เม อินฺทวชิเรน
ปหตํ ภิชฺเชถ. มา ตุวั ทหิตี อิมํ
ปติพพตํ มา ตาเปยฺย.

คำว่า **จะพึงแตก** ความว่า เมื่อเรา
ประหารเจ้าด้วยวชิราวุธ ของพระอินทร์
นี้แล้ว ศีรษะเจ้าต้องแตก. คำว่า **เจ้าอย่า
รังแก** ความว่า เจ้าอย่าทำสตรีผู้เคารพ
สามีนี้นี้ให้เดือดร้อน.

ตํ สุตฺวา ทานโว สมฺพุลํ
วิสขุเชสิ. สกฺโก “ปฺนปิ เอส เอวรูปํ
กเรยฺยา”ติ จินฺเตตฺวา ทานวํ
เทวสงฺขลิกาย พนฺธิตฺวา ปฺนปิ
อนาคมนาย ตติเย ปพฺพตฺนฺตเร
วิสขุเชสิ. ราชชิตฺรํ อปฺปมาเทน
โอวาทิตฺวา สกฺกุฏานเมว คโต.
ราชชิตฺวาปี อตฺถงฺคฺมิเต สุริเย

ทานพยักษ์ ได้ยินเทวดาดำรัส
นั้นแล้วก็ปล่อยพระนางสัมพุลา. แม้ท้าว
สักกะก็ทรงดำริต่อไปว่า “ยักษ์นั้น จะ
พึงทำการเช่นนี้อีก” จึงทรงจงจำยักษ์
ทานพด้วยโซ่ของเทพ แล้วปล่อยไปใน
ระหว่างบรรพตลูกที่ ๓ เพื่อมิให้กลับมา
อีก. ท้าวเธอทรงให้อิวาทพระราชธิดา
ไม่ให้ประมาท แล้วเสด็จกลับสู่เทวสถาน

พลโทเริงฤทธิ์ รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๑๖. ตินาลตานิ โอสโรชย
 ปพฺพตานิ วนานิ จ
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมฺหิ สรณํ คตา.

๓๑๗. วนฺเท อินฺทิวรีสามํ
 รตฺตตินกฺขตฺตมาลีเน
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมฺหิ สรณํ คตา.

๓๑๘. วนฺเท ภาคิรฺถี คจฺจํ
 สวณฺตินํ ปฏิกุคฺคหิ
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมฺหิ สรณํ คตา.

๓๑๙. วนฺเท อหํ ปพฺพตราช-
 (เสฏฺฐจฺ) หิมวณฺตํ สีลจฺจยํ
 ราชปุตฺตํ อปสฺสนฺตี
 ตุมฺหฺมฺหิ สรณํ คตา”ติ.

ตตฺถ นินฺทฺตํ ผลินฺสกุณฺโณวาทิ
 ยถา สกุณฺนิกา มุขตฺตุนฺทเกน โคจฺจํ
 คเหตุวา เกนจิ อุตฺทเวน
 สกุณฺนโปตกานํ ผลินฺตฺตา ผลินฺสกุณฺเณ
 นินฺทฺตํ อาคจฺเจยฺย ยถา วา คตฺตสิญฺจํ

๓๑๖. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้หญิงาลดาวัลย์ หมูไม่โสด
 บรรพต และป่าทั้งหลายรำพันว่า
 ดิฉันขอท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๗. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้พระจันทร์ อันมีสีเหมือน
 สีดอกราชพฤกษ์ ผู้ยังดวงดาวใน
 ราตรีให้เรียงงาม รำพันว่า ดิฉัน
 ขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๘. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้พระแม่คงคาชื่อภาคิรฺถี ซึ่ง
 รองรับแม่น้ำคงคาอื่น ที่ไหลไปอยู่
 รำพันว่า ดิฉันขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง.

๓๑๙. พระนางเมื่อไม่พบพระราชบุตร ก็
 ทรงไหว้ภูเขาหิมพานต์อันประเสริฐ
 กว่าขุนเขาอื่น รำพันว่า ดิฉัน
 ขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เหมือน
 นางนกลัดลูกกล้วยสุ้ง ความว่า เสด็จ
 มาสู่อาศรมอันว่าง เหมือนนางนกลูกชื่อว่
 นกลัดลูก เพราะลูกนกกทั้งหลาย หา
 อาหารด้วยจะงอยปาก พลัดไปด้วย

คุณอารีย์ มงคลสมัย

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิภขณุตวจฺฉิกํ อาลยํ สฺขณฺณํ วจฺฉกสาลํ
วจฺฉกทฺธิณี เชนฺ อากจฺเจยฺย เอวํ
สฺขณฺณํ อสฺสมํ อากณฺณฉิตฺติ อตุโถ.

อันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง ฟิงกลับ
มาสร้าง หรือเหมือนแม่โคคิดถึงลูก กลับ
มาสู่ที่พักซึ่งลูกหาย คือที่ลูกอ่อนหายไป
ได้แก่ โรงเลี้ยงลูกโคอันว่างเปล่า.

ตทา ทิ โสตุถิสเโน สมฺพุลา
จिरายมานาย “อิติโย นาม โลลา
ปจฺจามิตฺตปิ เม อาทาย อากจฺเจยฺยา”ติ
ปริสงฺกนฺโต ปณฺณสาลโต นิภขมิตฺวา
คจฺฉนฺตรํ ปวิสิตฺวา นิสีทิ. เตเนตํ
วุตฺตํ “อุตฺมตฺตทฺขชาติ โสกเวคสณฺขาเตน
อุณฺเหรน อุตฺตนา มนฺทโลจนา.

แท้จริงในกาลนั้น เมื่อพระนางสัมพลา
ชักช้าอยู่ พระราชกุมารโสตติเสน จึง
ทรงระแวงว่า “ขึ้นชื่อว่า หญิงทั้งหลาย
โลเล บางทีจะพาแม่ศัตรูมาแก่เรา” จึง
เสด็จออกจากบรรณศาลา เข้าไปประทับ
นั่งยังกอไม้. เพราะเหตุนั้น ท่านจึง
กล่าวคำนี้ว่า คำว่า มีพระพักตร์อัน
สลดด้วยความร้อนพระทัย ความว่า มี
พระพักตร์เผือดด้วยไออุ่น อันเกิดจาก
กำลังแห่งความโศก.

อปฺสฺสนฺตฺติ ตสฺมี วเน นาทํ อุตฺตโน
ปตี อปฺสฺสนฺตฺติ อิตฺโตจฺจิโตจ สนฺธาวมานา
ปรีเทวติ.

คำว่า **เมื่อไม่พบ** ความว่า เมื่อไม่ทรง
พบพระสวามี ผู้เป็นที่พึงของพระองค์ใน
ป่านั้น ก็เสด็จรำพันเที่ยวไปทางโน้น
ทางนี้บ้าง.

ตตฺถ สมณฺเณ พุราหฺมณฺณี
สมิตปาปพาหิตปาเป สมณฺเณ พุราหฺมณฺเณ.

คำว่า **สมณพราหมณ์** ในคานานั้น
ได้แก่ สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ระงับ
บาปและลอยบาปแล้ว.

อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๒๖

คุณอารีย์ มงคลสมัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมปยุจนจรณติ สห สีเลน อฏฺฐนุหนํ
 สมปตฺตตีนํ วเสน สมปยุจนจรณ อีส
 จ วนุเทติ. เอวํ วตฺวา ราชปุตฺตํ
 อปฺสฺสฺสนุตี ตุมฺหากํ สรณํ คตมฺหิ สเจ
 เม สามิกฺกสฺส นิสินฺนุฏฺฐานํ ทิสฺวา
 ชานาถ อากิขฺฆาติ ปรีเทเวสีติ อตฺถโธ.

เสสคาถาสฺปิ เอเสว นโย.

ติณฺณตานิ โอสโธยติ อนุโตเผกฺก-
 พหิสารติณฺณานิ จ ลตานิ จ อนุโต-
 สวารโอสริโย จ. อิมํ คาถํ ตินฺนาทิสฺสุ
 นิพฺพุตฺตา เทวตา สนฺธายาห.

อินฺทิวรีสามนฺติ อินฺทิวรีปฺปฺพสมานวณฺณํ.
 นกฺขตฺตมาลินินฺติ นกฺขตฺตปฏฺิปาฏฺิ-
 สมฺนฺนาคตํ.

คำว่า ผู้มีจรณะถึงพร้อมแล้ว ความว่า
 ไหว้เหล่าฤาษี ผู้ซึ่งว่ามีจรณะถึงพร้อม
 แล้วด้วยอำนาจสมาบัติ กับทั้งศีล.
 อธิบายว่า ครั้นรับสั่งอย่างนั้นแล้ว เมื่อ
 ไม่ทรงพบพระราชบุตร จึงทรงรำพันว่า
 ดิฉันขอถึงท่านเป็นที่พึ่ง ถ้าท่านเห็นที่
 สามีของดิฉันหนึ่งแล้ว ทราบอยู่ ของ
 โปรดบอก.

แม้พระคาถานอกจากนั้น ก็มีนัยเช่น-
 เดียวกันนี้.

คำว่า หย้าสดาวลัย หมูไม้โอสถ ได้แก่
 หย้ามีกระพี้ข้างใน มีแก่นข้างนอก
 อย่างหนึ่ง ไม้เถาอย่างหนึ่ง หมูไม้โอสถ
 มีแก่นข้างในอย่างหนึ่ง. พระนางตรัส
 พระคาถานี้ หมายถึงเทวดา ซึ่งบังเกิด
 ในสถานที่มิดินชาติ เป็นต้น.

คำว่า พระจันทร์อันมีสีเหมือนสีดอก
 ราชพฤกษ์ ได้แก่พระจันทร์อันมีสีเหมือน
 สีของดอกไม้ชื่อว่าราชพฤกษ์. คำว่า
 ยังดวงดาวให้เรียงงาม ก็คือว่า ประกอบ
 ด้วยความเป็นระเบียบ โดยลำดับของ
 ดวงดาวนักษัตร.

คุณอารีย์ มงคลสมัย

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตุมหมุหิติ รตฺติ สนุชาย ตฺปิ อมฺหิติ
 আহ. ภาគිරតិ ខេវំ ប្រិយាយាណិកំ
 កងកំ. វសនុតិណុតិ ឲ្យឆេសំ វង្សុណំ
 ភិណំ ប្រិកុក្ខិតកុកាយ និវុត្តតំ ពោតំ
 សនុចាយោវោហ.

คำว่า อมฺหิ ในคำว่า ตุมหมุหิ นั้น
 พระนางตรัสหมายถึง กลางคืน. คำว่า
 แม่น้ำภาគិรតិ ได้แก่ แม่น้ำคงคาปราภว
 นามโดยปริยายอย่างนี้. คำว่า ผู้สถิตอยู่
 พระนางตรัสหมายถึงเทวดา ซึ่งเกิดใน
 แม่น้ำคงคา เป็นที่รองรับแม่น้ำอื่น เป็น
 อันมาก.

หิฆวนเตปิ เอสเว นโย.

แม้ข้าหิฆวันต์ก็มีนัยเช่นเดียวกันนี้.

តំ ខេវំ ប្រិពោធាណំ ភិស្វា
 សៃតុតិសៃណៃ ឌិណុតេសិ “ឲ្យ ឲ្យ
 ប្រិពោតិ ណ ខៃ បណសុសា ភាវំ
 ខាណាមិ សឌេ មធិ សិណេណេ ខេវំ
 ករិតិ អព្យមឋិតសា ផលេយ្យ
 ប្រិកុក្ខុណិសុសាមិ តាវ ណុតិ កណុត្វា
 បណ្ណេសាលត្វាវេ និសីតិ.

พระราชกุมารโสตติเสน ครั้นเห็น
 นางรำพันอยู่อย่างนั้น ทรงดำริในพระทัย
 ว่า “หญิงนี้รำพันมากไป เราไม่ทราบ
 ความเป็นไปของนาง ถ้าเธอทำอย่างนั้น
 เพราะความรักในเรา ดวงหทัยของเธอ
 คงจะแตกแน่ เราจะทดลองใจของเธอ
 ก่อน” แล้วจึงเสด็จไปประทับที่ทวาร
 บรรณศาลา.

សា ប្រិពោធាណា បណ្ណេសាលត្វាវរំ
 កណុត្វា តសុស បាពោ វណុតិក្វា “កុ
 ក្ខិតេសិ ពោ” តិ អាហ. ឲ្យ ណំ សៃ
 “ភាពោ តុវំ ឲ្យឆេសុ ភិវសេសុ ឲ្យមាយ
 វេលាយ ណ អាគុណសិ ឲ្យខុ ឲ្យតិសាយំ
 អាគតាសី” តិ បុគ្គុណុតៃ កាណាមា

พระนางก็ทรงกันแสง เสด็จไปสู่ประตู
 บรรณศาลา แล้วทรงกราบที่พระบาท
 ของพระราชกุมารนั้น แล้วทูลถาม
 ว่า “พระองค์เสด็จไปที่ไหนมาพะคะ”
 ครั้งนั้น พระราชกุมารนั้น ทรงตอบ
 พระนางว่า “ดูกรนางผู้เจริญ ในวันนี้อื่น ๆ

คุณเอ็ก รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๒๐. “อดีตสหาย วตาคณฺฐิ
 ราชปุตฺตี ยสฺสสฺสินี
 เกน นุชฺช สมากณฺฐิ
 โก เต ปียตโร มยา”ติ.

อท นํ สา “อหํ อยุยปุตฺต
 ผลาผลานิ อาทาย อากจฺจนฺตี เอกํ
 ทานวํ ปสฺสึ โส มยิ ปฏฺิพทฺฐจิตฺโต
 หุตฺวา มํ หตฺถ เกเหตฺวา ‘สเจ เม
 วจฺนํ น กโรสิ ขาทิสฺสามิ ตนฺ’ติ
 อาห อหํ ตาย เวลาย ตณฺเฑว
 อนุโสจฺนฺตี เอวํ ปรีเทวินฺ”ติ วตฺวา
 คากมาห

๓๒๑. “อิทํ โขหํ ตทาโวจํ
 คหิตา เตน สตฺตุนา
 น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ
 ยํ มํ ขาเทยฺย รกฺขโส
 ยณฺจ เม อยุยปุตฺตสฺส
 มโน เหสฺสติ อณฺณถา”ติ.

เธอไม่ได้กลับมาในเวลาเช่นนี้ วันนี้ เธอ
 มาเย็นมาก” เมื่อจะรับสั่งถาม จึงตรัส
 พระคาถาว่า

๓๒๐. “ราชปุตฺตรีผู้มีศมาถึงเย็นมากหนอ
 วันนี้เธอพบกับใครหนอ ใครเป็น
 ที่รักของเธอมากกว่าเรา”.

ลำดับนั้น พระนางจึงทูลพระกุมาร
 นั้นว่า “ข้าแต่พระลูกเจ้า หม่อมฉันถือ
 ผลไม้ใหญ่น้อยกำลังเดินทางมา พบยักษ
 ทานพตคนหนึ่ง มันมีจิตรักใคร่ในหม่อมฉัน
 แล้วจับมือหม่อมฉันไว้ พูดว่า ‘ถ้าเจ้า
 ไม่ทำตามคำเรา เราจักกินเจ้า’ ดังนั้น
 เวลานั้น หม่อมฉันได้แต่รำพันเศร้าโศก
 ถึงแต่พระองค์เท่านั้น ด้วยอาการอย่างนี้
 แล้วจึงตรัสคาถาว่า

๓๒๑. “หม่อมฉัน ถูกศัตรูนั้นจับ จึงกล่าว
 กับมันดังนี้ ถึงยักษจะกินเราเสีย
 เราก้ไม่มีความทุกข์ ทุกข์แต่ว่า
 พระทัยของพระลูกเจ้าของเรา จะ
 ทรงระแวงเป็นอย่างอื่นไป”.

คุณเล็ก รุมาคม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อท เสสปี ปวุตตี อโรเจนตี
 “เตน ปนาหิ เทว ทานเวน คหิตา
 อุตตานัน วิสชชวาเปตุ อสกุโกนุตี
 เทวตชชฎาปนกมมํ อกาสิ. อถ สกุโก
 วชิรหตุโธ อากนุตวา อากาเส จิตโต
 ทานวํ สนตชชเวตวา มํ วิสชชวาเปตวา
 ตํ เทวสงขลิกาย พนุธิตวา ตติเย
 ปพพตนุตเร ชิปิตวา ปกุกามิ เอวาหํ
 สกุกํ นิสุสสาย ชีวิตํ ลภินุ”ติ อาห.

ครั้งนั้น พระนางจะทูลบอกเรื่อง
 ที่เหลือ จึงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์
 ผู้ประเสริฐ หม่อมฉันถูกยักษ์ทานพ
 จับได้แล้ว ไม่สามารถให้มันปล่อยตัวได้
 จึงได้ทำการร้องทุกข์ต่อเทวดา. ลำดับนั้น
 ท้าวสักกเทวราชทรงถืออชิวราชู เสด็จ
 มาประทับยืนอยู่ในอากาศ ทรงตรวจ
 ทานพให้ปล่อยหม่อมฉัน แล้วจึงทรง
 จองจำนด้วยโซ่ของเทพ ทรงผลักมัน
 ลงไปในระหว่างบรรพตลูกที่ ๓ จึงเสด็จ
 กลับ หม่อมฉันได้รอดชีวิตมาเพราะอาศัย
 ท้าวสักกะด้วยอาการอย่างนี้.

ตํ สุตวา โสตติเสนโน “ภทเท โหตุ
 มาตุคามสุส อนุตเร สจจํ นาม
 ทุลลภํ หิมวนุเต หิ พหู วนจรก-
 ตาปสวิชชาธราทโย สนุติ โโก ดุຍหํ
 สททหิสุสตี”ติ วตวา คาถมาห

พระราชกุมารโสตติเสน ทรงสดับคำทูล
 นั้นแล้ว จึงตรัสว่า “นางผู้เจริญ ข้อนั้น
 ยกไว้ก่อน ขึ้นชื่อว่าความสัตย์ในระหว่าง
 มาตุคามหาได้ยากเพราะว่าในป่าหิมวันต์
 มีชายมาก เป็นต้นว่า พรานป่า ดาบส
 และวิชาธร ใครจักเชื่อเธอ” แล้วตรัส
 พระคาถาว่า

๓๒๒. “โจรินํ พหูพุทฺธินํ
 ยาสุ สจจํ สตุลลภํ
 ถีนํ ภาโว ทุราชาโน

๓๒๒. “ความสัตย์ยากที่จะหาได้ ในหญิง
 โจร ผู้มีเล่ห์เหลี่ยมมากมาย ความ
 เป็นไปของหญิงทั้งหลาย รู้ได้ยาก

๒๒๐-๒๒๑-๒๒๒-๒๒๓-๒๒๔-๒๒๕-๒๒๖-๒๒๗-๒๒๘-๒๒๙-๒๓๐-๒๓๑-๒๓๒-๒๓๓-๒๓๔-๒๓๕-๒๓๖-๒๓๗-๒๓๘-๒๓๙-๒๔๐-๒๔๑-๒๔๒-๒๔๓-๒๔๔-๒๔๕-๒๔๖-๒๔๗-๒๔๘-๒๔๙-๒๕๐

คุณสุกิจ เมฆจำเริญ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มจฺจนฺตเสวโทเก คตฺนุ”ติ.

เหมือนความเป็นไปของปลา ในน้ำ ฉะนั้น”.

สา ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา “อฺยฺยปฺตฺต
อหํ ตํ อสทฺทหนฺตํ มม สจฺจพฺเลเนว
ติกฺกฺจฺฉิสฺสามิ”ติ อุกทกฺลลํ ปุเรตฺวา
สจฺจกิริยํ กตฺวา ตสฺส สีเส อุกทํ
อาสิณฺจฺนฺตํ คาทมาห

พระนาง ทรงสดับพระวาทาของ
พระราชกุมารนั้นแล้ว ทูลตอบว่า “ข้าแต่
พระลูกเจ้า หม่อมฉันจักรักษาพระองค์
ผู้ไม่ทรงเชื่อถือด้วยกำลังความสัตย์ของ
หม่อมฉันนั้นแล” จึงทรงบรรจุน้ำใส่
กระออม แล้วทรงกระทำสักกิริยาเทน้ำ
ลงเหนือเศียรเกล้าของพระกุมารนั้น
พร้อมตรัสพระคาถาว่า

๓๒๓. “ตถา มํ สจฺจํ ปาเลตฺ
ปาลยิสฺสติ เจ มม
ยถาหํ นาภิขานามิ
อณฺฏํ ปิยตฺรํ ตยา
เอเตน สจฺจวชฺเชน
พฺยาริ เต วุปสมฺมตฺ”ติ.

๓๒๓. “หม่อมฉันไม่เคยรู้สึกว่ามีผู้อื่นเป็น
ที่รักมากกว่าทูลกระหม่อม ฉันใด
ถ้าหากความจริงของหม่อมฉัน จัก
รักษา ขอให้ความจริง จงอภิบาล
หม่อมฉัน ฉะนั้น ด้วยสัจวาจา
ขอให้พยาธิของทูลกระหม่อม จง
สงบหายไปเถิด”.

ตตฺถ ตถาสทฺโท เจ มมาติ
อิมินา สทฺธิ โยเชตพฺโพ. อิทํ วุตฺตํ
โหติ “ยถาหํ วทามิ ตถา เจ มม
สจฺจํ อถ มํ อิทานิปี ปาเลตฺ
อายตีปี ปาเลตฺ อายตีปี ปาเลตฺสติ

ตถาคัพฺพทฺธิในคานานั้น ฟังประกอบ
ด้วยคำว่า เจ มม นี้ มีคำกล่าวอธิบาย
ดังนี้ หากว่า เป็นความจริงของหม่อมฉัน
เหมือนเช่นที่หม่อมฉันกล่าวไว้ไซ้ ก็ขอ
ให้ความจริงนั้น จงรักษาหม่อมฉัน

คุณสุกิจ เมฆจำเริญ
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิทานิ เม วจัน สุนาถ ยถาหิ
 นาภิขานามิติ โปตุตเกสุ ปน ตถา
 มํ สจฺจํ ปาเลมิติ ลีขิตํ ตํ อฏฺฐจกถายัน
 นตฺถิ.

เอวํ ตาย สจฺจกิริยํ กตฺวา
 อุกฺเก อาสิตุตมตฺเตยเว สโตติเสนสฺส
 กุฏฺจํ อมุฬิลาโธตํ วิย ตมฺพมลํ ตาวเทว
 อปคณฺจิ. เต กติปาหํ ตตฺถเว วสิตุวา
 อรณฺญา นิคุชฺมุ พาราณสี ปตฺวา
 อุตฺถยานํ ปวีสิสฺสุ.

ราชา เตสํ อากตภาวํ ฃตฺวา
 อุตฺถยานํ คนฺตฺวา ตตฺถเว สโตติเสนสฺส
 ฉตฺตํ อสุสาเปตฺวา สมฺพุลํ อคฺค-
 มเหสิฏฺฐจาเน อภิสิญฺจาเปตฺวา นครํ
 ปเวเสตฺวา สยํ อสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
 อุตฺถยานเว วาสํ กปฺเปสิ. ราชนิเวสเนยเว
 จ นิพฺพุทํ ภูณฺชิ.

ทั้งในเวลานี้ทั้งในเวลาต่อไป ทั้งจักรรักษา
 ต่อ ๆ ไปเกิด ขอโปรดทรงสดับคำของ
 หม่อมฉัน ในบัดนี้ หนึ่ง คำว่า ยถาหิ
 นาภิขานามิ นี้ท่านเขียนไว้ในปกรณ์
 ทั้งหลายว่า ตถา มํ สจฺจํ ปาเลมิ
 คำนั้น ไม่มีในอรรถกถา.

พระนางสัมพลาทรงกระทำสัจ-
 กิริยาอย่างนั้นแล้ว เพียงรดน้ำลงไป
 เท่านั้น โรคเรื้อนของโสติเสนพระกุมาร
 ก็หายไปทันที เหมือนสนิมทองแดงถูก
 ล้างด้วยของเปรี้ยว. กษัตริย์ทั้งสอง
 พระองค์นั้นประทับอยู่ในที่นั้น เพียง ๒-๓
 วันเท่านั้น แล้วจึงเสด็จออกไปจากป่า
 บรรลุพระนครพาราณสี เสด็จเข้าไปสู่
 พระราชอุทยานแล้ว.

พระราชาทรงทราบทั้งสองพระองค์นั้น
 เสด็จมาแล้ว จึงเสด็จไปสู่พระอุทยาน
 โปรดให้ยกเสวตฉัตร มอบให้พระราช
 กุมารโสติเสน ให้อภิเษกพระนาง
 สัมพลาไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี แล้ว
 เชิญให้เสด็จเข้าพระนคร บรรพชาเป็น
 ฤาษี ทรงสำเร็จนิवासสถานอยู่ในพระ-

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๒๖

คุณสุกิจ เมฆจำเรียว
 สร้างคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โสตติเสโนปี สมฺพุลาย อคฺคมฺหสิฏฺฐาณ-
มตฺตเมว อทาสี, น ปุณฺสฺสา โภจि
สกุกาโร อโหสิ อตฺติภาวปีสุสา น
อณฺณาสี อณฺณาเหว อิตฺถิหิ สทฺธิ
อภิริมิ สมฺพุลา สปตฺติโทสวเสน
กิสา อโหสิ อุปณฺชูปณฺชกฺกชาตา
ธมฺนิสนฺถตคฺคตฺตา.

สา เอกทิวสํ โสกวิโนทนต์ถํ ภูณฺชิตฺถํ
อาคตฺตสฺส สสฺสุรตฺตปสฺสสฺส สนฺติกํ
คณฺตุวา ตํ กตฺตตฺตทิจจํ วนฺทิตฺวา
เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ. โส ตํ มิลาตฺตินฺทฺริยํ
ทิสฺวา กาถมาห

๓๒๔. “เย ภูณฺชวรา สตฺตสฺสตา อุพารา
รทฺชนฺติ รตฺติณฺทิวํ อุยฺยุตฺตาฐา

ราชอุทยาน และเสวยพระกระยาหาร
เป็นประจำในพระราชนิเวศน์เท่านั้น.

แม้กษัตริย์โสตติเสน ก็ได้โปรดประทาน
เพียงตำแหน่งอัครมเสสิแก่พระนางสัมพุลา
อย่างเดียว สักการะอะไร ๆ ไม่ได้มีแก่
พระนางอีกเลย ทั้งไม่รู้สักถึงพระนาง
สัมพุลาว่ามีอยู่ ทรงอภิมรย์ร่วมด้วยสตรี
อื่นอย่างเดียว พระราชเทวีสัมพุลาจึงทรง
ชูปหอม มีพระวรกายเหลืองเข้า ๆ มี
พระสรีระสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น เพราะ
ทรงแค้นพระทัยในหญิงร่วมพระสวามี.

วันหนึ่ง พระนางประสงค์จะทรงบรรเทา
ความโศก จึงเสด็จไปยังสำนักของดาบส
ผู้เป็นสัสสุระ ซึ่งเสด็จมาเพื่อเสวยพระ-
กระยาหาร พระนางจึงทรงถวาย
นมัสการพระดาบส ทรงทำภักติกิจเสร็จ
แล้วประทับนั่งอยู่ส่วนหนึ่ง. พระดาบสผู้
เป็นสัสสุระนั้น ครั้นทอดพระเนตรเห็น
พระนางทรงมีอินทรีชูปหอมแล้ว จึง
ตรัสพระคาถาว่า

๓๒๔. “ภูณฺชวรสุงฺไหญมีถึถึง ๗๐๐ เชือก มี
พลโยธาถืออาวุธ ขีประจํา คอย

คุณสุกิจ เมฆจำเริญ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธนุคคหानณจ สตานี โสฬส
กถวิเช ปสฺสสิ ภาทเท สดฺตโว”ติ.

พิทักษ์รักษาอยู่ทั้งกลางวัน และ
กลางคืน และพลโยธาที่ถืออาวุธ
ก็มี ๑,๖๐๐ คอยพิทักษ์รักษาอยู่
แ่นะนางผู้เจริญ เธอเห็นศัตรู
ประเภทไหน”.

ตสฺสโต ภาทเท สมฺพุเล เย
อมฺหากิ สดฺตสตา กุญฺชรา เตสฺมจ
นฺธคตานิ โยธานํ วเสน อญฺยุตฺตาวุธา
อปรานิ จ โสฬสธนุคคหสตานี
รตฺตินฺทิวํ พาราณสี รกฺขนฺติ เอวํ
สุรฺกฺขิตะ นคเร กถวิเช ตฺวํ สดฺตโว
ปสฺสสิ ภาทเท. ยสฺสา ตว สาสงฺกา
สปรุปฏิภยา อรณฺญา อาคตกาเล
ปภาสฺมฺปนฺนํ สรีริ อิทานิ
มิลตา ปณฺฑุปลาสวณฺณา อติวิย
กิลนฺดินฺทฺริยาสิ กสฺส นาม ตฺวํ
ภายสีติ ปุจฺฉิ.

เนื้อความแห่งคานานี้ว่า ดูกร
พระนางสัมพลาผู้เจริญ กุญชรทั้งหลาย
๗๐๐ เชือก ของเราเหล่าใด ชื่อว่ามี
อาวุธครบครัน ด้วยอำนาจโยธาหาญ
ซึ่งประจำคอของกุญชรเหล่านั้น อีกนาย
ขมังธนู ๑,๖๐๐ คนก็รักษาเมืองพาราณสี
อยู่ ตลอดคืนและวัน เธอยังพบศัตรู
ประเภทไหน ในพระนครที่รักษาดี
อย่างนี้. ดูกรนางผู้เจริญ เธอได้มีสรีระ
สมบุรณ์ด้วยรัศมี ในเวลาที่มาจากป่า
อันเป็นที่น่าระแวงมีภัยเฉพาหน้า บัดนี้
เธอนั้นมีร่างกายชুবผอม มีผิวพรรณ
เหมือนใบไม้เหลือง มีอินทรีย์อ่อนเพลีย
มาก เธอกลัวใคร พระดาบสผู้เป็น
สัสสุระรับสั่งถามดังนี้.

สา ตสฺส วณฺํ สุตฺวา “ปฺตุโต
เต เทว มยิ น ปฺริมสฺทิสฺ”ติ วตฺวา
ปญฺจ คาถา อภาสิ.

พระนาง ทรงสดับถ้อยคำของ
พระดาบสผู้สัสสุระนั้นแล้ว กราบทูลว่า
“พระโอรสของพระองค์พะคะ หาทรง

คุณทวี ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิบัติในหม่อมฉันเหมือนเดิมไม่ว่าง” แล้วได้
ตรัส ๕ พระกาถาว่า

๓๒๕. “อลงกตาโย ปทุมุตตรตตจา
วิราคิตา ปสฺสติ หัสคคฺครา
ตาสํ สฺมุติวาทา มิตฺตํวาทิตํ
นทานิ เม ตาต ตถา ยถา ปุเร.

๓๒๕. “ข้าแต่พระราชบิดา พระลูกเจ้านั้น
ทอดพระเนตรเห็นสนมณารี ผู้
ประดับร่างกายงดงาม มีผิวพรรณ
ดุดอกปทุมอันประเสริฐ ให้เกิด
ความยียวน มีสำเนียงไพเราะดัง
หงส์ ครั้นได้ทรงสดับเสียงหัวเราะ
และเสียงขับประโคม ของสนมณารี
เหล่านั้น แต่บัดนี้ ก็มีได้ทรง
ประพติดต่อหม่อมฉัน เหมือนดัง
ก่อน.

๓๒๖. สฺวณฺณสงฺกจฺจธฺรา สฺวิคฺคหา
อลงกตา มานุสฺสิยจฺจรูปมา.
เสโนปฺเปีย ตาต อนินฺทิตฺตํคิโย
ขตฺติยกณฺณา ปฏฺิโฌภยฺนุติ น.

๓๒๖. ข้าแต่พระราชบิดา สนมณารี
เหล่านั้น ทรงเครื่องประดับล้วน
ด้วยทองคำ มีร่างกายเจิดโฉม
ประดับด้วยเครื่องอลังการ งามดัง
สาวสวรรค์ในมนุษย์ มีทรวดทรง
หาที่ตำหนิมิได้ ล้วนเป็นขัตติย-
กัญญา มาประเล้าประโลมพระเจ้า
โสดกิเสนนั้นอยู่.

๓๒๗. สเจ อหํ ตาต ตถา ยถา ปุเร
ปตี ตมฺมุณฺฉาย ปุณา วเน ภเว

๓๒๗. ข้าแต่พระบิดา ถ้าหากหม่อมฉัน
จะพึงดูแลเลี้ยงพระสวามีนั้น ด้วย

คุณทวี ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ ปทุมุตตรตตจาติ ปทุม-
คพุภสทิสอตุตตรตตจา. สพพาสํ สรีโรโต
สวณณณาภา นิจจนรุตติ ที่เปติ.

วிரาคิตาติ วิลคคสรีรา ตนมชชฎาติ
อตโก.

หังคคคราติ เอวรูปา หังสาวิย มชฺฐรสฺสรา
นาริโย ปสฺสติ. ตาสนฺติ โส ตว
ปุตฺโต ตาสํ นารินํ มิตคิตวาทิตาทินิ
สฺสุวา อิทานิ เม ตาต ยถา ปุเร
ตถา นวตฺตตีติ วทติ.

สฺวณณสงฺกจฺจธราติ สฺวณณมยสงฺกจฺจา-
ลฺงการธรา. อณฺงกตาติ นานาลงฺการ-
ปฏิมณฺหิตา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มี
ผิวพรรณดังดอกปทุมอันประเสริฐ ได้แก่
มีผิวพรรณงามคล้ายดอกปทุม. พระนาง
ทรงแสดงว่า มีรัศมีผิวเหลืองดังทอง
ย่อมชานออกจากร่างกายของหญิงทั้งปวง.

คำว่า มีร่างอ่อนแอ้น ได้แก่ มีร่างกาย
ระหง อธิบายว่า มีเอวบางร่างน้อย.

คำว่า มีเสียงไพเราะดุจหงส์ ความว่า
ทอดพระเนตรแต่นางงามเห็นปานนี้ ซึ่ง
มีเสียงไพเราะดุจหงส์. คำว่า เหล่านั้น
ความว่า พระนางทูลว่า พระราชบุตร
ของพระองค์นั้น ครั้นทรงสดับเสียง
แยมสรवल และเสียงขับประโคมเป็นต้น
ของนางเหล่านั้นแล้ว ข้าแต่พระราชบิดา
เวลานี้ หาได้ทรงประพุดติดต่อหม่อมฉัน
ดังเช่นแต่ก่อนไม่.

คำว่า ทรงเครื่องประดับล้วนแล้วด้วยทอง
ได้แก่ ทรงเครื่องประดับ คือสังกัจจะ
อันสำเร็จด้วยทอง. คำว่า แต่งกายงดงาม
ได้แก่ ประดับประดาด้วยเครื่องอลังการ
นานาชนิด.

คุณทวี ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มานุสียจรูปมาติ มานุสียโย อจรูปมา.
เสโนปิยาติ โสตติเสนสุส ปิยา.
ปฏิโลภยนุติ นนุติ ตว ปุตตัม
ปฏิโลภยนุติ.

คำว่า **ตั้งสาวสวรรค์ในมนุษย์** คือมีเพศ
เป็นมนุษย์ แต่งดงามเหมือนนางอัปสร.
คำว่า **เป็นที่รักของเสนะ** ได้แก่ เป็น
ที่รักของท้าวโสตติเสน. คำว่า **ปลอม**
ประโลมท้าวเธอ ได้แก่ ประเล้าประโลม
พระโอรสของพระองค์.

สเจ อหฺนุติ ตาต ยถา ปุเร
สเจ อหฺ ปุณฺปิ ตํ ปตี ตเถว
กุกฺกุจโรเคน วณฺํ ปวิฏฺฐํ อญฺญา
ตสฺสมี วเน จ ภฺรเยยฺยํ ปุณฺปิ มํ
โส สมฺมาเนยฺย น วิมาเนยฺย ตโต
เม อิตโต พาราณสิราชฺชโต ตํ
อรณฺณเมว วรํ สียา สปตฺติโรเสน
สุสฺสสนฺติยาติ ทีเปติ.

คำว่า **ถ้าหากหม่อมฉัน** ความว่า พระนาง
ทรงแสดงว่า ข้าแต่พระราชบิดา ถ้า
หากหม่อมฉันเลี้ยงดูพระสวามีนั้น ผู้เสด็จ
เข้าไปสู่ป่าด้วยเป็นโรคเรื้อนในป่านั้นด้วย
การแสวงหาเหมือนดังก่อนแม้อีก เธอก็
จะทรงนับถือ และไม่ทรงดูหมิ่นหม่อมฉัน
แม้อีก ป่าของหม่อมฉันจะพึงประเสริฐ
กว่าราชสมบัติพระนครพาราณสีนั้น
พระนางสัมพูลาทรงชูปผอม เพราะ
ทรงแค้นพระทัย ด้วยหญิงร่วมพระสวามี
ดังนี้.

ยมนุนปานติ ยํ อนฺนฺปานเ. โอหิตติ
จปิเต ปฏิยตุเต, อิมินา พหุณฺนปानํ
ฆรํ ทสฺเสติ.

คำว่า **ยมนุนปาน** ดัดบทเป็น ยํ
อนฺนฺปานเ. คำว่า **เมื่อข้าวและน้ำมีอยู่**
ได้แก่ ตั้งไว้ จัดแจงไว้ พระนางทรง
แสดงถึงเรือน มีข้าวและน้ำมากด้วย
คำนี้.

คุณเฉวียง ผอ.เพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อัย กิรสสา อธิปฺปาโย ยา นารี
 วิปุลฺลนฺนปานิ ฆเร เอกิกาว
 อปฺตติกา สมานา วิมฺภูจากรณา
 นานาลงฺกาเรหิ อลงฺกตา สพฺเพหิ
 คุณฺงเคหิ อุเปตา ปติโน จ
 อปฺปิยา โหติ อวชฺฌ คีวาย
 วลฺลียา วา รชฺชฺยา วา พนฺธิตฺวา
 ตสฺสา ตโต ฆราวาสโต มรณเมว
 วรฺนติ.

อนาพิยาติ อนพา. กฏาทุติยาติ
 นิพฺพชฺชนกฏสารกฏติยา.

เสยฺยาติ กปณานิ สมานา सा ปติโน
 ปิยา อยเมว อุตฺตมาติ.

เอวํ ตาย อุตฺตโน ปริสฺสุสน-
 การณํ ตาปสฺสุส กถิตํ ตาปโส
 ราชานํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ตาท
 โสตฺถิเสนํ ตยิ กุฏฺฐโรคาภิภูเต อรณฺณํ
 ปวิสฺสนเต ตยา สทฺธิํ ปวิสิตฺวา
 อุปฺภูจหนฺตี อุตฺตโน สจฺจพลนํ โรคํ

ได้ยินว่า พระนางทรงมีความมุ่งหมาย
 อย่างนี้ นารีใดเฉพาะตัวผู้เดียวในเรื่อง
 แม้มีข้าวน้ำบริบูรณ์ ไม่มีบุตร สวมใส่
 เสื้อ่ออาภรณ์ประดับด้วยเครื่องอลังการ
 ต่าง ๆ เพียงพร้อมตัวของค้คุณทุกอย่าง
 แต่ไม่เป็นที่รักของสามี เพราะจะฆ่า
 ตัวเอง คือ ผูกคอเข้าด้วยเถาวัลย์ หรือ
 เชือก ความตายของนางนั้นนั่นแหละ
 ประเสริฐกว่าการอยู่ครองเรือนนั้น.

คำว่า ไร้เครื่องประดับ ได้แก่ ปราศจาก
 เครื่องประดับ. คำว่า มีเสื้อ่อลำแพน
 เป็นที่ ๒ ได้แก่ มีเสื้อ่อลำแพนปูนอนเป็น
 ที่ ๒.

คำว่า ประเสริฐกว่า ความว่า แม้นาง
 เป็นหญิงกำพร้า นางก็เป็นที่รักของสามี
 นางนี้แหละชื่อว่าประเสริฐสุด.

เมื่อพระนางสัมพุลากราบทูลเหตุ
 แห่งความชุกชุมของพระองค์ แก่พระ-
 ดาบสอย่างนั้นแล้ว พระดาบสจึงรับสั่ง
 ให้พระราชามาเฝ้า ตรัสว่า “แน่ะพ่อ
 โสตฺถิเสน เมื่อเจ้าเป็นโรคเรื้อน เข้าไป
 สู่ป่า หญิงใดเข้าไปปฏิบัติอยู่กับเจ้า ทำ

คุณเวียง ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอว โส ปุตตสฺส โอวาทํ ทตฺวา
 อฏฺฐจาย ปกุกามิ ราชา ปิตริ คเต
 สมฺพุลํ ปกุกุสาเปตฺวา “ภทฺเท
 เอตฺตํ กาลํ มยา กตํ โทสํ ขมถ
 อิตฺโต ปฏฺฐจาย สพฺพิสฺสรียํ ตฺยฺหเมว
 ทมฺมี”ติ วตฺวา โอสานคาถมาห

๓๓๑. “สเจ ตฺวํ วิปฺบุเล ลทฺฐโกเก
 อีสฺสาวติณฺณา มรณํ อฺเปสิ
 อหฺนฺจ เต ภทฺเท อีมา ราชกณฺเฑา
 สพฺเพว เต วจนฺทรา ภวามา”ติ.

ตสฺสตุโก “ภทฺเท สมฺพุเล สเจ
 ตฺวํ รตนฺราสิมฺหิ จเปตฺวา อภิสิตฺตา
 อคฺคฺมเหสิฏฺฐจานวเสน วิปฺบุเล โภเก
 ลภิตฺวาปิ อีสฺสาย โอตินฺณา มรณํ
 อฺเปสิ อหฺนฺจ อีมา จ ราชกณฺเฑา
 สพฺเพว ตว วจนฺทรา ภวาม ตฺวํ
 ยถาธิปฺพายํ อิมํ รชฺชํ วิจาเรหิ”ติ.
 สพฺพิสฺสรียํ ตสฺสา อทาสิ.

พระดาบสนั้น ครั้นประทานโอวาท
 แก่พระราชบุตรอย่างนี้แล้ว ก็เสด็จลุกขึ้น
 หลีกไป เมื่อพระราชบิดาเสด็จไปแล้ว
 พระราชา จึงโปรดให้เรียกพระนาง
 สัมพุลามา แล้วตรัสว่า “ดูกรนางผู้เจริญ
 เธอจงยกโทษที่เรากระทำไปแล้วตลอดกาล
 เพียงเท่านี้เถิด ตั้งแต่บัดนี้ไป เรา
 มอบความเป็นใหญ่ทั้งหมดให้เธอผู้เดียว
 เท่านั้น” ได้ตรัสพระคาถาที่สุดว่า

๓๓๑. “ดูกรพระนางสัมพุลาผู้เจริญ ถ้า
 เจ้าได้โภคสมบัติอันไพบูรณ์แล้ว ถูก
 ความหึงหวงครอบงำ จะถึงมรณะ
 ไชรัเราและนางราชกัญญาทั้งหมด
 จะทำตามคำของเจ้า”.

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า “นาง
 สัมพุลาผู้เจริญ ถ้าเธอได้สมบัติมากมาย
 แล้ว เพราะอำนาจดำรงอยู่ในฐานะ
 อัครมเหสี เพราะได้รับแต่งตั้งอภิเชกบน
 กองรัตนะ ยังมีความหึงหวงครอบงำถึง
 กับจะมรณะไชรั เราและราชกัญญา
 เหล่านี้ทั้งหมด จะทำตามคำสั่งของเธอ
 ขอเธอจงจัดการราชสมบัตินี้ตามความ

คุณเวียง ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ประสงค์เกิด”. พระราชาได้ทรงมอบความเป็นใหญ่ทั้งสิ้นแก่พระนางสัมพลา นั้นแล้ว.

ตโต ปฏฺฐาย อุโภ สมกฺกสฺวาสํ
วสนฺตนา ทานาทีนึ ปุณฺณานิ กริตฺวา
ยถากมฺมํ คมึสฺสุ. ตาปโส ฉานาภินฺดูวา
นินฺพุตฺเตตฺตฺวา พุรหฺมโลกฺุโปโค อโหสิ.

จำเดิมแต่นั้นมา กษัตริย์ทั้งสอง พระองค์ ประทับอยู่ร่วมด้วยความสามัคคี และทรงบำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น แล้วเสด็จไปตามมถากรรม. ฝ่ายพระดาบส ทรงอบรมฆานและอภิญาให้เกิดขึ้นแล้ว ได้เสด็จไปสู่พรหมโลก.

สตุถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อาทริตฺวา
“น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ
มลฺลิกา ปติเทวตาเยว”ติ วตฺตฺวา ชาตกํ
สโมธานสิ “ตทา สมฺพฺลา มลฺลิกา
อโหสิ โสตุถิเสน โกสลราชา อโหสิ
ปีตา ตาปโส อหเมว”ติ.

พระศาสดา ครั้นประทานพระธรรมเทศนาแล้ว ตรัสว่า “มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย แม้ในชาติก่อนพระนางมลลิกา ก็ทรงเคารพพระสวามีมากเหมือนกัน” แล้วทรงประมวลชาดก ว่า “พระนางสัมพลาในครั้งนั้น ได้เป็นพระนางมลลิกา พระราชาโสตุถิเสน ได้เป็นพระเจ้าโกศล พระดาบสผู้พระราชบิดา คือเราเอง”.

สมพฺลาชาดกวรรณนา นวมา.

พรรณนาสัมพลาชาดก ที่ ๕ จบ.

คุณเวียง ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. ภาณุกุติณทุกชาตก

(๕๒๐)

๓๓๒. “อูปปมาโท อมตํ ปท^๑
ปมาโท มจฺจุโน ปท^๑
อูปปมตฺตา น มียนฺติ
เย ปมตฺตา ยถา มตา.

๓๓๓. มทา ปมาโท ชาเยถ
ปมาทา ชายเต ขโย
ขยา ปโทสา^๒ ชายนฺติ
มา มโท^๓ ภรตฺสภ.

๓๓๔. พหู หิ ขตฺติยา ชินฺณา
อตุถํ รฏฺฐํ ปมาทีโน
อโถปี คามิโน คามา
อนาคารา อคาริโน.^๔

๑๐. ภัณุกุติณทุกชาตก

(๕๒๐)

๓๓๒. “ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย
ความประมาท เป็นทางแห่งความ
ตาย ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย
คนประมาทแล้ว เหมือนคนตาย
แล้ว.

๓๓๓. เพราะมัวเมา จึงเกิดความประมาท
เพราะความประมาท จึงเกิดความ
เสื่อมสิ้น และเพราะความเสื่อมสิ้น
จึงเกิดโทษ แนะนำท่านผู้มีภาวะ
ครอบครองแคว้น ท่านอย่ามัวเมา
เลย.

๓๓๔. แท้จริงกษัตริย์เป็นอันมาก มีความ
ประมาท ก็เสื่อมแล้วจากประโยชน์
และแคว้นแคว้น อนึ่ง ชาวบ้าน
ประมาท ก็เสื่อมจากบ้าน บรรพชิต
ประมาท ก็เสื่อมจากอนาคารวิสัย.

^๑ ส. อ. อมตปท.

^๒ ส. ขยา จโทสา.

^๓ ฉ. ปมาโท.

^๔ ฉ. อนคารา.

คุณเวียง ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๓๕. ขตุติยสสุ ปมตตสสุ
 รมุจสุมี รมุจวทุณน
 สพุเพ โภคา วินสฺสนฺติ
 รมฺโยเย ตํ วุจฺเจเต อหํ.

๓๓๖. เนส ธมฺโม มหาราช
 อติเวลํ ปมชฺชสิ
 อิทุํ ผิตํ ชนปทํ
 โจรา วิหฺตฺตฺสนฺติ น.

๓๓๗. น เต ปุตุตา ภาวิสฺสนฺติ
 น หิรณฺณํ น ธานียํ
 รมุเจ วิลุมฺปมานมฺหิ
 สพุพฺโภเคหิ ชียฺยสิ.

๓๓๘. สพุพฺโภคาปริชิตฺตณฺ
 ราชานํ วาปี ขตุติยํ
 ญาติमितฺตา สุหชฺชา จ
 น ตํ มณฺณนฺติ มนฺติยํ^๑

๓๓๙. หตฺถาโรหา อนิกฺกุจา
 รติกา ปตฺติการกา

๓๓๕. ดูกรพระองค์ ผู้ยังแคว้นให้เจริญ
 โภคสมบัติทั้งหมด ในแคว้นแคว้น
 ของกษัตริย์ผู้ประมาท ย่อมพินาศ
 ไป ข้อนั้นท่านกล่าวว่า เป็น
 ความทุกข์ของพระราชา.

๓๓๖. ดูกรมหาราชเจ้า นี้มิใช่ธรรมของ
 กษัตริย์โบราณ พระองค์ทรง
 ประมาทเกินขอบเขต โจรทั้งหลาย
 ย่อมปล้นชนบท อันมั่งคั่งสมบูรณ์
 นั้น.

๓๓๗. พระองค์ จักไม่มีพระโอรสสืบ
 สันตติวงศ์ จักไม่มีเงิน จักไม่มี
 ทรัพย์สินในพระคลัง เมื่อแคว้นแคว้น
 ถูกปล้น พระองค์ก็จะเสื่อมสิ้นจาก
 สมบัติทั้งหมด.

๓๓๘. อีกอย่างหนึ่ง พระราชา กษัตริย์ผู้
 เสื่อมสมบัติแล้ว ญาติมิตรและสหาย
 ย่อมไม่ยอมรับพระองค์ ในเรื่อง
 ความคิด.

๓๓๙. พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า
 ทั้งหมดซึ่งเข้าพึ่งพระองค์เลี้ยงชีพ

^๑ จ. มานิช.

คุณเวียง ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตเมวมุปชิวฺตนา

น ตํ มณฺเฑนฺติ มนฺตียํ^๑

๓๔๐. อสฺวีหิตกมฺมมฺหฺตํ

พาลํ ทุมฺมมฺนฺติมนฺตินํ

สิรี ชหฺติ ทุมฺเมธํ

ชิตฺถณฺ วั อูโรโค ตจฺจํ

๓๔๑. สฺสฺวีหิตกมฺมมฺหฺตํ

กาลฺลญฺจายี อตฺนุทิตํ

สพฺเพ โภคาภิวทฺตมฺนฺติ

คาโว สอฺสภามิว.

๓๔๒. อฺปฺสฺสฺสฺตี มหาราชา

รฏฺเฐ ชนฺปะเท จร

ตตฺถุทํ ทิสฺวา จ สฺตฺวา จ

ตโต ตํ ปฺฏิปชฺชสิ.

๓๔๓. เอวํ เวเทตุ ปญฺจาโล

สงฺคาเม สรสมฺปิโต^๒

ยถาหมชฺช เวเทมิ

กณฺฏเกน สมฺปิโต.

ก็ไม่ว่าสำคัญพระองค์ในเรื่องความคิด.

๓๔๐. ศรี คือมีขวัญ ย่อมละพระราช

ผู้ไม่จัดแจงการงาน โง่เขลา มี

ความคิดเลวทรามไร้ปัญญาเหมือน

งูลอกคราบเก่าคร่ำคร่าไป ฉะนั้น.

๓๔๑. พระราชาผู้ทรงจัดการงานดี หมั่น

ขยันตามเวลา ไม่ทรงเกียจคร้าน

โภคสมบัติทั้งหลาย ย่อมเจริญยิ่ง

เหมือนฝูงโค เป็นไปกับด้วยโคผู้

ฉะนั้น.

๓๔๒. ข้าแต่มหาราชา พระองค์จงเสด็จ

เที่ยวฟังเหตุการณ์ ในแคว้นแคว้น

แดนชนบท ครั้นได้ทอดพระเนตร

และทรงฟัง ในแคว้นแคว้นนั้นแล้ว

แต่เดี๋ยวก็น่าจะทรงปฏิบัติสิ่งนั้น ๆ เกิด.

๓๔๓. ขอพระเจ้าปัญจาลราชจงถูกลูกศร

เสียบในสงคราม เสวยทุกข์เวทนา

ดังเราถูกหนามยอกเจ็บปวด ใน

วันนี้.

^๑ ฉ. มานิช.

^๒ อี. สรสมปิโต.

คุณเวียง ผลเพิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๔๔. ชินุโณ ทุพฺพลจกฺขุสิ
 น รูปิ สาธุ ปสฺสสิ
 กิ ตตฺถ พุรหฺมทตฺตสฺส
 ยนฺตํ มคฺเคยฺย^๑ กณฺฏโก.

๓๔๕. พหฺเวตฺถ พุรหฺมทตฺตสฺส
 โยหิ^๒ มคฺคสฺมิ พุราหฺมณ
 อรฺกฺขิตา ชานปฺทา
 อหฺมมฺพลินา หตา.

๓๔๖. รตฺติณฺหิ โจรา ชาทนฺติ
 ทิวา ชาทนฺติ ตุนฺหิตฺยา
 รฏฺจสฺมิ กุฏฺราชสฺส
 พหุชฺมมิโก ชโน.

๓๔๗. เอตาทิสฺส ภเย ชาเต^๓
 ภยภฺภูฏา ตาต^๔ มาณฺวา
 นิสฺเลนกาณี กุพฺพนฺติ
 วเน อาหฺตฺวา กณฺฏกั.

๓๔๔. แกเป็นคนแก่ จักขุพิการ มองเห็น
 รูปไม่ถนัด หนามจึงยกเอา ด้วย
 เรื่องนั้นใจ พระเจ้าพรหมทัตมี
 ความผิดอะไรในเรื่องนั้น.

๓๔๕. แน่พราหมณ์ ข้าถูกหนามยอก
 ในหนทาง นี่เป็นความผิดของ
 พระเจ้าพรหมทัตมากมาย ชาว
 ชนบท เขามีได้รักษา ราษฎรถูก
 กัดช้ำด้วยเก็บบลิวไม่เป็นธรรม.

๓๔๖. กลางคืนพวกโจรปล้น กลางวัน
 พวกราชบุรุษกัดช้ำด้วยการฆ่า แล
 จองจำเป็นต้น แวนแคว้นของพระ-
 ราชากอง คนอธรรมมีมาก.

๓๔๗. แน่พ่อหนุ่ม เมื่อภัยเช่นนี้เกิดขึ้น
 ประชาชนก็อดอดเพราะกลัว จึง
 พากันนำหนามในป่า มาทำที่
 ชุกซ่อน.

^๑ อ. มคฺเคยฺย.

^๒ ฉ. โสหิ.

^๓ ส. อ. ตาต.

^๔ ส. อ. คาว.

๓๔๘. กทาสสุ นามยํ ราชา
 พรหมทตโต มริสฺสติ
 ยสฺส รฏฺจสฺมิ ชียยนฺติ
 อปฺปติกา กุมาริกา.
๓๔๙. ทุพฺภาสิตฺตญฺหิ เต ชมฺมิ
 อนตฺตปทโกวิเท
 กุหิ ราชา กุมารินํ
 ภาตฺตารํ ปรีเยสฺติ.
๓๕๐. น เม ทุพฺภาสิตํ พรหม
 โกวิทตฺตปทา อหํ
 อรกฺขิตา ชานปทา
 อธมฺมพฺลินา หตา.
๓๕๑. รตฺตติญฺหิ โจรา ชาทฺนฺติ
 ทิวา ชาทฺนฺติ ตฺถนฺทียา
 รฏฺจสฺมี กุฏฺฐราชสฺส
 พหุชฺชมฺมิโก ชโน
 ทุชฺชิวะ ทุพฺภเว ทาเร
 กุโต ภาตฺตา กุมาริยา.^๑
๓๕๒. เอวํ สยตุ ปญฺจาโล
 สงฺคามะ สตฺตติยา หโต
๓๔๘. ในแวนแคว้น ของพระเจ้าพรหมทัต
 หญิงสาวหาผัวไม่ได้จนแก่ เมื่อไร
 เล่า พระเจ้าพรหมทัตจักตายเสียที.
๓๔๙. เฮ้ยหญิงชั่ว ไม่รู้เหตุผล เจ้าพูด
 ไม่ดีเลย พระราชาเคยหาผัวให้
 นางกุมาริกาที่ไหน.
๓๕๐. พรหมณ์เอ๋ย ข้าไม่ได้พูดชั่วเลย
 ข้ารู้เหตุผล ชาวชนบทเธอมิได้
 รักษา ราชฏรถูกกดขี่เก็บพลี
 ไม่เป็นธรรม.
๓๕๑. อนึ่ง กลางคืนพวกโจรปล้น กลาง-
 วันพวกราชบุรุษกดขี่ ในแวนแคว้น
 ของพระราชาโกง มีคนอธรรมมาก
 เมื่อการครองชีพลำบาก การเลี้ยง
 ลูกเมียก็ลำบาก หญิงสาวจักมีผัว
 แต่ที่ไหน.
๓๕๒. ขอให้พระเจ้าปัญจาละ ถูกหอกแทง
 นอนกลิ้งในสงคราม เหมือนโค

^๑ ฉ. กุมาริโย.

- ยถาหมชฺช ปหโต
 ซีรณฺจ เม ปวตฺตติตฺ.
 ๓๕๘. ยํ ปสฺสุ ซีริ ฌฑฺเตติ
 ปสฺสุ ผลล^๑ วิหีสติ^๒
 กิ ตตฺถ พุรหฺมทตฺตสฺส
 ยํ โน ครอบเต^๓ ภวํ.
 ๓๕๙. คารโยห พุรหฺเม ปญฺจาโล
 พุรหฺมทตฺตสฺส ราชีโน
 อรฺกฺขิตา ชานปทา
 อธมฺมพฺลินา หตา.
 ๓๖๐. รตฺตติญฺหิ โจรา ขาทนฺติ
 ทิวา ขาทนฺติ ตฺถุญฺชียา
 รฏฺฐสฺมี กุฏฺฐราชสฺส
 พหุ อธมฺมิโก ชโน.
 ๓๖๑. ฌณฺฑา อากฺกฺขณนา^๔ คาวี
 ยํ ปุเร น ทฺหามเส
 ตํทานิ อชฺช โทหาม
 สงคราม เหมือนเราถูกโคนมติด
 จนนมสดของเราหายไปในวันนี้เกิด.
 ๓๕๘. สัตว์เลี้ยงเท้านามเอง และผาล
 เบียดเบียนให้บาดเจ็บในข้อนั้นเป็น
 ความผิดอะไรของพระเจ้าพรหมทัต
 ที่แกก่าล้งตีเตียนแก่เรา.
 ๓๕๙. พราหมณ์เอย พระเจ้าปัญจาล-
 พรหมทัต ควรจะได้รับความตีเตียน
 ชาวชนบทเรามีได้รักษา ราชฏ
 ถูกกดขี่ด้วยพลีอันไม่เป็นธรรม.
 ๓๖๐. อนึ่ง ในเวลากลางคืนพวกโจรปล้น
 กลางวันพวกราชบุรุษกดขี่ ด้วย
 การฆ่าและการจองจำ ในแคว้น-
 แคว้น ของพระราชาโกง มีคน
 อธรรมมาก.
 ๓๖๑. แม่โคดูร้าย ปราดเปรี้ยว เมื่อก่อน
 พวกเราไม่ได้รีดนมแม่โคใด วันนี้
 พวกเราถูกราชบุรุษ ผู้ต้องการ

^๑ น. ปสฺสปาลล.

^๒ ส. ปสฺपालณฺจ หีสติ. อ. ปสฺ ผลณฺจ หีสติ.

^๓ อ. ครอบโต.

^๔ น. อฏฺฐนกา.

ชีรกาเมหุปทุทตา.

นมสดประทุษร้าย จึงรีดนมแม่โค
นั้น อยู่เตี้ยวันนี้.

๓๖๒. เอวี่ กนุทตุ ปญจาโล
วิมุตุโต วิบุปสุกขตุ
ยถายี่ กปณา คาวี
วิมุตุตา ปริธาวัตติ.

๓๖๒. ขอพระเจ้าปัญจาละ จงพลัดพราก
จากบุตร วังคร่ำครวญ เหมือน
แม่โคกำพร้า ถูกพรากจากบุตร
วังร่ำร้องอยู่ฉะนั้น.

๓๖๓. ยี่ ปสุ ปสุपालสุส
สมุภเมยฺย^๑ รเวยฺย วา
โกนึธ อปราธตฺติ
พฺรหฺมทตฺตสุส ราชนิโน.

๓๖๓. สัตว์เลี้ยงของคนเลี้ยงสัตว์ ควรจะ
ต้องวิ่งไปมาได้ หรือร้องคร่ำครวญ
ได้ในเรื่องนี้ พระเจ้าพรหมทัตจะ
มีความผิดอะไรได้แล้ว.

๓๖๔. อปราโธ มหาพฺรหฺเม
พฺรหฺมทตฺตสุส ราชนิโน
อรกฺขิตา ชานปทา
อธมฺมพฺลินา หตา.

๓๖๔. ท่านมหาพรหมณ์ ความผิดต้อง
เป็นของพระเจ้าพรหมทัต ชาว
ชนบทเธอมิได้รักษา ราษฎรถูก
กดขี่ด้วยพลอันไม่เป็นธรรม.

๓๖๕. รตฺติณฺหิ โจรา ขาทนฺติ
ทิวา ขาทนฺติ ตฺถุณฺทียา
รฏฺฐสฺมี กฺฎฺฐราชสุส
พฺหุ อธมฺมิโก ชโน
กถึ โน อสิโกสตุตา
ชีรปา หนฺนเต ปชา.

๓๖๕. อนึ่ง กลางคืนพวกโจรปล้น กลาง
วันพวกราชบุรุษกดขี่ ในแคว้น-
แคว้นของพระราชาโกง มีคน
อธรรมมาก ลูกโคยังตีมนมอยู่
ถูกฆ่า เพราะเขาต้องการฝักดาบ
อย่างไรเล่า.

^๑ สี่. อี. ปพฺภเมยฺย.

๓๖๖. เอวံ ขชชตุ ปญจาโล
 หโต ยุทุเช สปุตุตโก
 ยถาหมชช ขชชามิ
 คามิเกหิ^๑ อรณฺณโช.

๓๖๗. น สพุพภูเตสุ วิเชนฺติ รกฺขํ
 ราชาโน มนฺชุก มนฺสฺสโลเก
 เนตฺตาวตา ราชา อธฺมจาริ
 ยํ ตาทิสํ ชีวมเทยฺยุ ธงฺกา.

๓๖๘. อธฺมจฺรูโป วา พุรฺหมจาริ
 อนฺุปฺปิยํ ภาสสิ ขตฺติยสฺส
 วิลุมฺปมานาย ปุณฺุปฺปชาย
 ปุเชสิ ราชํ ปรมฺปฺปวาที.^๒

๓๖๙. สเจ อิทํ พุรฺหุเม สุรชฺชกํ สียา
 ผิตํ รฏฺจํ มุทิตํ วิปฺปสนฺนํ
 ภูตฺวา พลี อคฺคปิณฺฑทฺมจ กากา
 น มาทิสํ ชีวมเทยฺยุ ธงฺกา”ติ.

ภณฺุชฺชติณฺุชฺชกชาตกํ ทสมํ.

๓๖๖. ขอพระเจ้าปัญจาละ พร้อมด้วย
 โอรส จงถูกประหารในสงคราม
 ผูกการุญจิกกิน เหมือนเราผู้เกิด
 ในป่า ถูกผูกกาชาวบ้านจิกกิน
 ในวันนี้ ฉะนั้น.

๓๖๗. เฮ้ยกบ พระราชาในมนุษย์โลกจะ
 จัดการพิทักษ์รักษา ในสัตว์ทั่วไป
 ไม่ได้ พระราชาไม่เชื่อว่าเป็น
 ธรรมจारीบุคคล ด้วยเหตุเพียง
 ผูกกา กินสัตว์มีชีวิตเช่นแกเลย.

๓๖๘. ท่านเป็นพรหมจारीชาติธรรมหนอ
 จึงกล่าวคล้อยตามกษัตริย์ เมื่อ
 ประชาชนเป็นอันมาก ถูกปล้นอยู่
 ท่านยังบูชาพระราชา ผู้มักกล่าว
 ตำนานอย่างยิ่ง.

๓๖๙. แนะพรหมณ์ ถ้าแวนแคว้นนี้ ฟิงมี
 พระราชสมบัติอันดี ก็จะมีมั่งคั่ง
 เบิกบานผ่องใส ทั้งผูกงาก็จะได้กิน
 ก้อนข้าวอันเลิศเป็นพลี จะไม่กิน
 สัตว์มีชีวิตเช่นเรา” ดังนี้.

ภณฺุชฺชติณฺุชฺชกชาตกํ ที่ ๑๐.

^๑ ส. อ. คามเกหิ.

^๒ ส. ปรมปฺปวาที.

๑๐. ภัญญัติมณฑล

(๕๒๐)

อปุปมาโทติ อิทั สตุธา เขตวเน
วิหรนุโต ราโชวาท อารพุก กเถสิ.
ราโชวาทอ เหฏฐา วิตุถาริโต.

อดีตเต ปน กปิลรฎฐเ อุตฺตร-
ปญฺจาลนคเร ปญฺจาลเ นาม ราชา
อคคิคมเน จิโต อธมฺเมน ปมตฺโต
รชฺช กอารสิ. อถสฺส อมจฺจาทโย
สพฺเพปิ อธมฺมิกาว ชาตา. พลปิพิตา
รฎฐวาลิโน ปุตฺตทาเร อาทาย อรณฺเณ
มิกา วีย วิจฺริสฺส. คามฎฐาเน คาโมปิ
นาม นาโหสิ. มนุสฺสา ราชปฺริสภเยน
ทิวา เคเห วสิตุํ น สกุโกนฺติ,
เคหาณี กณฺฏกสาขาทีหิ ปริกฺขิปีตฺวา
เคเห รตฺตี วสิตฺวา อรุณเ
อुकฺคจฺจนฺเตเยว อรณฺเณ ปวิสฺนฺติ. ทิวา
ราชปฺริสา วิลุมฺปนฺติ, รตฺตี โจรา.

๑๐. พรรณนาภัญญัติมณฑล

(๕๒๐)

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระ
ราโชวาท จึงตรัสชาดกว่า อปุุปมาโท
ดังนี้ เป็นต้น. พระราโชวาทมีพิสดาร
แล้วในหนหลัง.

ก็ในอดีตกาล พระราชาทรง
พระนามว่า ปัญจาละ ดำรงอยู่ในอคคิ
ทรงประมาทโดยอธรรม เสวยราชสมบัติ
อยู่ในนครอุตฺตรปัญจาละ แคว้นกปิละ.
ครั้งนั้น อิศรชนทั้งหลายมีอำมาตย์เป็นต้น
ของพระราชา ก็เป็นฝ่ายอธรรมแม่
ทั้งหมด. พวกเขาแวันแคว้นถูกบีบบังคับ
ด้วยพลิกรรม ต้องพาศุภทรภรรยาหลบ
เที่ยวไปในป่าคล้ายฝูงมฤค. ในที่บ้านก็
ชื่อว่าไม่มีบ้าน. พวกเขาประชาชนไม่อาจ
อยู่เรือนได้เพราะกลัวราชบุรุษ ในเวลา
กลางวัน พวกเขาเอากิ่งหนามเป็นต้น
ล้อมเรือนไว้ อยู่เรือนในเวลากลางคืน
เมื่ออรุณขึ้นก็พากันหลบเข้าป่าไป. กลาง-
วันพวกเขาราชบุรุษปล้นแย่งชิง กลางคืน
พวกเขาโจรชิงปล้น.

คุณวิริยะ เลิศวานางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาสตุโต “มหาราช ตวั ปมตโต
 หุตวา รชชั การะสิ, เตน เต
 สกกรฏจั หต วิลุตตัม วิย นฏจัม,
 ราชาโน นาม ปมาเทน รชชั
 การะนตา สกกรฏจสส สามิโน น
 โหนติ, ทิฏฐธมเม วินาสัม ปิตวา
 สมุปรายะ ปุน มหานิรเย นิพพุตตุนติ,
 เตสฺสุ จ ปมาทัม อาปนเนสฺสุ อนโตชฌา
 พหิชฌาปิสฺส ปมตตาว โหนติ, ตสฺมา
 รณฺฎา อติเรเกน อปฺปมตฺเตน
 ภวิตัพพนุ”ติ วตวา ธมฺมเทสนัม
 ปิฏฺฐเปนุโต อิมา เอกาทสคาถา อาห

๓๓๒. “อปฺปมาโท อมตัม ปทัม
 ปมาโท มจฺจุโน ปทัม
 อปฺปมตฺตา น มียนฺตุติ
 เย ปมตฺตา ยถา มตา.

โอวาทแต่พระองค์”. เมื่อพระราชชาติรัส
 อย่างนี้ว่า “ท่านจักให้โอวาทชื่ออะไรเล่า”.

พระมหาสัตว์จึงทูลว่า “แน่มหาราชเจ้า
 พระองค์เป็นผู้ประมาท เสวยราชสมบัติ
 เพราะเหตุนั้น แว่นแคว้นทั้งสิ้นของ
 พระองค์จะถูกกำจัดให้พินาศไปเหมือน
 ถูกโจรปล้นแล้ว ธรรมดาว่า พระราชา
 เสวยราชสมบัติด้วยความประมาทอยู่
 หาเป็นเจ้าของแว่นแคว้นทั้งสิ้นไม่ จะถึง
 ความพินาศในปัจจุบัน ในภพหน้าจัก
 ต้องเกิดในมหานรกอีก อนึ่ง เมื่อ
 พระราชานั้นถึงความประมาทแล้ว แม้
 ชนในราชสำนัก ชนนอกราชสำนัก ของ
 พระราชานั้น ย่อมเป็นผู้ประมาทด้วย
 เพราะเหตุนั้น พระราชาไม่ควรเป็นผู้
 ประมาทอย่างยิ่ง” เมื่อจะเริ่มตั้งธรรม-
 เทศนา จึงกล่าว ๑๑ คาถาเหล่านี้ว่า

๓๓๒. “ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย
 ความประมาท เป็นทางแห่งความ
 ตาย ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย
 คนประมาทแล้ว เหมือนคนตาย
 แล้ว.

คุณวิริยะ เดิควางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๓๓. มทา ปมาโท ซาเยถ
 ปมาทา ซายเต ขโย
 ขยา ปโทสา ซายนุติ
 มา มโท ภรตุสภ.

๓๓๔. พหู หิ ขตุติยา ชินฺหนา
 อตุถํ รฎฺจํ ปมาทีโน
 อโถปี คามิโน คามา
 อนาคตรา อคาริโน.

๓๓๕. ขตุติยสฺส ปมตฺตสฺส
 รฎฺจสฺมี รฎฺจวฑฺฒน
 สพฺเพ โภคา วินสฺสนฺติ
 รณฺเฎ ตํ วุจฺเจเต อหํ.

๓๓๖. เนส ธมฺโม มหาราช
 อติเวลฺลํ ปมชฺชสิ
 อิทฺถํ ผีตํ ชนปทํ
 โจรา วิทฺธสฺสนฺติ น.

๓๓๓. เพราะมัวเมา จึงเกิดความประมาท
 เพราะความประมาท จึงเกิดความ
 เสื่อมสิ้น และเพราะความเสื่อมสิ้น
 จึงเกิดโทษ แนะนำท่านผู้มีภาวะ
 ครอบครองแคว้น ท่านอย่ามัวเมา
 เลย.

๓๓๔. แท้จริง กษัตริย์เป็นอันมากมีความ
 ประมาท ก็เสื่อมแล้วจากประโยชน์
 และแคว้นแคว้น อื่นๆ ชาวบ้าน
 ประมาทก็เสื่อมจากบ้าน บรรพชิต
 ประมาทก็เสื่อมจากอนาคาริยวิสัย.

๓๓๕. ดูกรพระองค์ ผู้ยังแคว้นให้เจริญ
 โภคสมบัติทั้งหมด ในแคว้นแคว้น
 ของกษัตริย์ผู้ประมาท ย่อมพินาศ
 ไป ชื่อนั้น ท่านกล่าวว่าเป็น
 ความทุกข์ของพระราชา.

๓๓๖. ดูกรมหาราชเจ้า นี้มิใช่ธรรมของ
 กษัตริย์โบราณ พระองค์ทรง
 ประมาทเกินขอบเขต โจรทั้งหลาย
 ย่อมปล้นชนบท อันมั่งคั่งสมบูรณ์
 นั้น.

คุณวิริยะ เลิศวานางกูร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๓๗. น เต ปตุตา ภวิสฺสูติ
 น หิริณฺณํ น ธาณิยํ
 รมฺเจ วิลุมฺปมานมฺหิ
 สพุพโภเกหิ ชยฺยสิ.

๓๓๗. พระองค์ จักไม่มีพระโอรสสืบ
 สันตติวงศ์ จักไม่มีเงิน จักไม่มี
 ทรัพย์สินในพระคลัง เมื่อแวนแคว้น
 ถูกปล้น พระองค์ก็จะเสื่อมสิ้น
 จากสมบัติทั้งหมด.

๓๓๘. สพุพโภคปริชิตฺถนํ
 ราชานํ วาปี ขตฺติยํ
 ณาติมิตฺตา สุหฺชฺชา จ
 น ตํ มณฺเฑนฺติ มนฺติยํ.

๓๓๘. อีกอย่างหนึ่ง พระราชากษัตริย์ผู้
 เสื่อมสมบัติแล้ว ญาติมิตรและสหาย
 ย่อมไม่ยอมรับพระองค์ ในเรื่อง
 ความคิด.

๓๓๙. หตฺถาโรหา อนิฏฺฐา
 ริกกา ปตฺติการกา
 ตเมวมุปฺชีวนฺตา
 น ตํ มณฺเฑนฺติ มนฺติยํ.

๓๓๙. พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า
 ทั้งหลาย ซึ่งเข้าพึ่งพระองค์เลี้ยงชีพ
 ก็ไม่สำคัญพระองค์ในเรื่องความคิด.

๓๔๐. อสฺวีหิตกมฺมนฺตํ
 พาลํ ทุมฺมนฺติมนฺตินํ
 สิรี ชหฺติ ทุมฺเมธํ
 ชิตฺถนํว อฺรุโค ตจํ.

๓๔๐. ศรีคือมิ่งขวัญ ย่อมละพระราช
 ผู้ไม่จัดแจงการงาน โง่เขลา มี
 ความคิดเลวทราม ไร้ปัญญา
 เหมือนงูลอกคราบเก่าคร่ำคร่าไป
 ฉะนั้น.

๓๔๑. สฺสฺวีหิตกมฺมนฺตํ
 กาลฺกุจฺจาปี อตฺนุทิตํ
 สพุเพ โภคาภิวทฺถมนฺติ

๓๔๑. พระราชาผู้ทรงจัดการงานดี หมั่น
 ขยันตามเวลา ไม่ทรงเกียจคร้าน
 โภคสมบัติทั้งหลาย ย่อมเจริญยิ่ง

คุณวิริยะ เลิศนางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คาโว สอุสมามิว.

เหมือนฝูงโค เป็นไปกับด้วยโคผู้
จะนั้น.

๓๔๒. อุปสุสุตี มหาราช
รฎุเจ ชนปเท จร
ตตุถ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ
ตโต ตํ ปฏิปชฺชสี”ติ.

๓๔๒. ข้าแต่มหาราช พระองค์จงเสด็จ
เที่ยวฟังเหตุการณ์ ในแคว้นแคว้น
แดนชนบท ครั้นได้ทอดพระเนตร
และทรงฟัง ในแคว้นแคว้นนั้นแล้ว
แต่นั้นก็จงปฏิบัติสิ่งนั้น ๆ เกิด”.

ตตุถ อปฺปมาโทติ สติยา
อวิบุปฺวาโส. อมตํ ปทฺนฺติ อมตฺสฺส
นิพฺพานสฺส ปทํ อธิคฺมณการณํ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ความไม่
ประมาท ได้แก่ความไม่อยู่ปราศจากสติ.
คำว่า เป็นทางไม่ตาย ได้แก่ เป็นทาง
คือเป็นเหตุบรรลุมตนิพพาน.

มจฺจุโน ปทฺนฺติ มรณสฺส การณํ.
ปมตฺโต หิ วิปฺสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา
อปฺปฏิสฺนฺธิกาว่า ปตฺตํ อสฺกโกนฺโต
ปุณฺปุณฺํ สํสาเร ชาติ เจว มียฺยติ
จ, ตสฺมา ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
นาม.

คำว่า มจฺจุโน ปทํ ได้แก่ เป็นเหตุแห่ง
ความตาย. ขยายความว่า เพราะคน
ประมาทแล้วเจริญวิปัสสนา เมื่อไม่อาจ
บรรลุความไม่มีปฏิสนธิได้ ย่อมเกิด
ย่อมตายในสงสารบ่อย ๆ เหตุนั้น ความ
ประมาทชื่อว่าเป็นทางแห่งความตาย.

น มียฺยตีติ วิปฺสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา
อปฺปฏิสฺนฺธิกาว่า ปตฺวา ปุณฺ สํสาเร
อนิพฺพตฺตตฺตา น มียฺยนฺติ นาม.

คำว่า ไม่ตาย ความว่า คนไม่ประมาท
เจริญวิปัสสนา บรรลุความเป็นผู้ไม่มี
ปฏิสนธิแล้ว ชื่อว่าไม่ตาย เพราะคน
ไม่ประมาทนั้น ไม่เกิดในสงสารอีก.

คุณวิริยะ เลิศวานางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เย ปมตฺตาทิ มหาราช เย ปุคฺคลา ปมตฺตา, เต ยถา มตา, เต ตเถว ทฎฺฐพฺพา. กสฺมา ? อภิจุจฺสาธนตฺตาย. มตฺตสฺสาปี “อหํ ทานํ ทสฺสามิ, สึลํ รกฺขิสฺสามิ, อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามิ, กลฺยาณกมฺมํ ปุเรสฺสามิ”ติ อาโกโค วา ปตฺถนา วา ปริยฺยูจฺจานํ วา นตฺติ อปคตฺวิญฺญาณตฺตฺตา, ปมตฺตสฺส หิ อปฺปมาทาภาวฺตฺติ ตสฺมา อุโก เปเต เอกาสทิสาว.

คำว่า **คนผู้ประมาท** ความว่า ดูกรมหาราช บุคคลเหล่านี้ได้ประมาทแล้ว บุคคลเหล่านั้น ควรเห็นเหมือนคนตายแล้ว เพราะเหตุไร. เพราะเหตุยังกิจให้สำเร็จไม่ได้. จจริงอยู่ แม้สำหรับคนตาย ย่อมไม่มีการใช้สอย ความปรารถนา หรือความขวนขวายว่า “เราจักให้ท่าน รักษาศีล กระทำอุโบสถกรรม จักบำเพ็ญกรรมอันดีงาม” เพราะปราศจาก วิญญาณ สำหรับคนประมาทก็ไม่มี การใช้สอยเป็นต้น เพราะไม่มีความไม่ประมาท เพราะฉะนั้น คนตายกับคนประมาททั้งสองนี้จึงเป็นเช่นเดียวกัน.

มทาติ มหาราช อาโรคฺยโยพฺพน-
ชีวิตมทสงฺฆาตา ติวิธา มทา ปมาโท
นาม ชายติ. โส มทมตฺโต ปมาทา-
ปนฺโน ปาณาติปาตาทีนึ ปาปกมฺมานิ
กโรติ.

คำว่า **เพราะมัวเมา** ความว่า ดูกรมหาราช ชื่อว่าความประมาทย่อมเกิดเพราะความเมา ๓ ประการ คือ เมาในความไม่มีโรค เมาในวัย และเมาในชีวิต. บุคคลผู้เมานั้น พอเมาเข้าก็ถึงความประมาท ย่อมทำบาปกรรมมี ปาณาติบาตเป็นต้นได้.

อถ นํ ราชานो จินฺหฺทาเปนฺติ วา
หฺนาเปนฺติ วา, สพฺพํ วา ธนฺมสฺส
หฺรณฺติ, เอวฺมสฺส ปมาทา ชาตฺธน-

ลำดับนั้น พระราชาจึงรับสั่งให้ตัดมือและเท้าเขา ให้ประหารหรือให้ริบทรัพย์ของผู้นั้นทั้งหมด เพราะความประมาท

คุณวิริยะ เดิควนางกูร

สร้างคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชีวิตกษโย ชายติ. ปุณ โส ธนกษย์
วา ยสกษย์ วา ปตุโต ชีวิตุ
อสกโกนุโต ชีวิตวุตตตถาย กาย-
ทุจจริตาทีนิ กโรติ, อิจจสสุ ขยา จ
โทสา ชายนุติ เตน ตัม วทามิ.

ของเขาจึงเกิดความสิ้นชาติ สิ้นทรัพย์
สิ้นชีวิตอย่างนี้. เขาถึงความสิ้นทรัพย์
หรือสิ้นยศแล้ว ไม่สามารถจะเลี้ยงชีวิต
ได้อีก ก็ต้องทำกายทุจริตเป็นต้น เพื่อ
เลี้ยงชีวิตต่อไป เพราะความสิ้นของเขา
อย่างนี้ โทษจึงเกิดขึ้น เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้ากล่าวกะพระองค์.

มา มโท ภรตุสภชาติ รฎฐการตุเชฎฐจก
ภรตุสภ มา ปมาท, มา ปมชชิตติ
อตโต.

คำว่า มา มโท ภรตุสภ ความว่า
บุตรพระองค์ ผู้มีภาระเป็นใหญ่ใน
แคว้นแคว้น พระองค์อย่าทรงมัวเมา
อธิบายว่า อย่าทรงประมาท.

อตุถิ รฎฐนุติ ชนปทวาสินัน วทุธิญเจว
สกลรฎฐญจ พหุ ปมาทีโน ชินุณา.
เตสํ อววิภาวตถาย ชนุติวาทิชาตก-
มาตงคชาตคคुरुกชาตคสรมงคชาตค-
เจตियชาตกานิ กเถตพพานิ.

คำว่า ประโยชน์(และ)แคว้นแคว้น ความว่า
กษัตริย์เป็นอันมาก ทรงประมาท
(ไม่ใส่ใจดูแล) ความเจริญของชาวชนบท
และแคว้นแคว้นทั้งสิ้น ก็จะไม่เสื่อมโทรมลง.
เพื่อความแจ่มแจ้ง แห่งข้อความนั้น ๆ
บัณฑิตควรแสดงชนุติวาทิชาตกมาตงค-
ชาตค คुरुกชาตค สรมงคชาตค และ
เจตियชาตก.

คามิโนติ คามโฆชกาปี เต คามาปี
พหุ ปมาทโทเสน ชินุณา ปริหีนา
วินฎฐา. อนาคารา อคาริโนติ ปพพชิตา

คำว่า ชาวบ้าน ความว่า แม้นายบ้าน
เสื่อมโทรม คือผันแปร ได้แก้จบหาย
จากบ้าน ก็เพราะโทษคือประมาทมาก.

คุณวิริยะ เลิศนางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปพพิชิตปฏิปัตติโต คีหิปี ฆรวาส-
โตเจว ธนธณฺญาทีหิ จ พหุ ชินฺธุณา
ปริหีนาคี วทตี.

คำว่า **อนาคารา อการิโน** พระมหาสัตว์
กล่าวว่า บรรพชิตเสื่อมจากข้อปฏิบัติของ
บรรพชิต ก็เพราะโทษคือประมาทมาก
แม้กฤหัสถ์เสื่อมโทรมคือผันแปรจากการ
ครองเรือน และจากทรัพย์สินอันอาหาร
เป็นต้นมากมาย ก็เพราะโทษคือประมาท
มาก.

ตํ วุจฺเจเต อฆฺมุติ มหาราช ยสโภค-
ปริหานิ นาม ตํ รณฺโณ ทูกฺขํ
วุจฺจติ, โภคาภาเวน หิ นินฺทฺชนสฺส
ยโส หายติ, หีนยโส มหนฺตํ ทูกฺขํ
ปาปฺณาคี.

คำว่า **ข้อนั้นท่านกล่าวว่า** เป็นทุกข์ ความว่า
ดูกรมหาราชเจ้า ชื่อว่าความเสื่อมแห่ง
ยศและโภคสมบัติ ท่านกล่าวว่า เป็น
ทุกข์ของพระราชา เพราะไม่มีโภคสมบัติ
ยศของพระราชาผู้ไร้ทรัพย์ย่อมเสื่อม
พระราชาผู้เสื่อมยศ ย่อมถึงทุกข์อัน
ใหญ่หลวง.

เนส ธมฺโมติ มหาราช เอส
โปรานกราชฺชนํ ธมฺโม น โหติ.
อิทฺธํ ผิตฺตุนฺติ อนฺนปนาทินา สมิทฺธํ
หิริธฺมยสุวณฺณาทินา ผิตฺตํ.

คำว่า **เนส ธมฺโม** ความว่า
ข้าแต่มหาราชเจ้า ความประมาทนี้
ไม่ใช่ธรรมของโบราณกษัตริย์. คำว่า
มั่งคั่งไพบุลย์ ได้แก่ ชนบทอันมั่งคั่ง
ด้วย ข้าว น้ำ เป็นต้น ไพบุลย์ด้วย
เงินทอง เป็นต้น.

น เต ปุตุตฺตาคี มหาราช ปเวณิ-
पालกา เต ปุตุตฺตา น ภวิสฺสนฺติ,

๒ บทว่า **น เต ปุตุตฺตา** ความว่า ข้าแต่
มหาราชเจ้า พระโอรสผู้สืบสันตติวงศ์

คุณวิริยะ เลิศนางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

รฏฐวาสิโน ทิ อธมฺมิกรณฺโณ เอส
 ปุตุโต ก็ อมหากํ วุฑฺฒิ กฤษฺสติ,
 นาสฺส ฉตฺตํ ทสฺสามาติ ฉตฺตํ น
 เทนฺติ เอเวเมว เตสํ ปเวณิपालกา
 ปุตุตา น โหนฺติ นาม.

ปริชิตฺตมฺหิตฺติ ปริหีนํ. ราชานํ วาปีติ
 สเจปิ โส ราชานํ โหติ อถ นํ
 ราชานํ สมานํปิ. **มณฺฑิตฺตมฺหิตฺติ** อยํ
 ราชานํ คຸຣຸຈິຕຸເຕນ ສມມາເນຕພຸພິ ກຕຸວາ
 น มณฺฑิตฺตมฺหิตฺติ.

อุปชีวนฺตมฺหิตฺติ อุปนึສສາຍ ชีวนฺตมฺหิตฺติ
 เอเต เอตฺตกา ชนา คຸຣຸຈິຕຸເຕນ
 ມນຸເຕຕພຸພິ ນ ມນຸເຕຕມີ. ກິການາ ?
 ອທມິກາມາເວນ.

ของพระราชานั้นจักไม่มี เพราะชาว
 แว่นแคว้นไม่ถวายเศวตฉัตร ด้วยคิดว่า
 พระโอรสของพระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม
 นี้ จักทำความเจริญอะไรแก่เราได้ พวก
 เรารู้จักไม่ถวายเศวตฉัตรแก่พระโอรสนั้น
 พระโอรสผู้รักษาประเพณี ของพระราช
 รู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมเหล่านั้น ชื่อว่าไม่มี
 ด้วยประการอย่างนี้.

คำว่า **เสื่อม** ได้แก่ เสื่อมโทรมแล้ว.
 คำว่า **ราชานํ วาปี** ความว่า แม้ถ้า
 พระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมนั้น เป็น
 พระราชา ญาติมิตรและสหายย่อมไม่
 นับถือขัตติยราชานนั้น แม้เป็นพระราชา.
 คำว่า **ในความคิดอ่าน** ความว่า ย่อม
 ไม่สำคัญกระทำอาการควรนับถือด้วย
 จิตเคารพว่า ผู้นี้เป็นพระราชา.

คำว่า **อุปชีวนฺตา** ความว่า ชนทั้งหลาย
 แม้เข้าไปอาศัยเป็นอยู่มีประมาณเท่านี้
 เหล่านั้น ย่อมไม่สำคัญอาการที่ตนควร
 สำคัญ ด้วยจิตเคารพ. เพราะเหตุไร
 เพราะเหตุพระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม.

คุณวิริยะ เลิศวานางกูร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สิริตี ยสวิโก. ตจนติ ยถา
 อรุโค ชินุณฺ ติจํ ชิคฺจนฺโต ชหติ.
 สฺสฺวิหิตกมฺมฺนฺตฺนฺติ ภายทวาราทิหิ
 ปาปกมฺมํ อภิโรนฺตํ. อภิวทฺตฺนฺตฺติ อภิมุขํ
 กจฺจนฺตา วทฺตฺนฺติ. สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 สฺสฺสฺสฺสฺส อิว. อปฺปมตฺตฺสฺสฺส หิ สฺสฺสฺส-
 สฺสฺสฺสฺส โคโคณ ุวีย โภคา วทฺตฺนฺติ.

คำว่า สิริ ได้แก่ยศและโภคสมบัติ.
 คำว่า คราบ ความว่า งู เมื่อรังเกียจ
 คราบเก่า ย่อมละไปฉันใด. คำว่า ทรง
 จัดแจงการงานด้วยดี ได้แก่ พระราชา
 ผู้ไม่ทรงกระทำบาปกรรม ด้วยกายทวาร
 เป็นต้น. คำว่า เจริญยิ่ง ได้แก่ โภค-
 สมบัติย่อมเจริญยิ่งๆ ไปเบื้องหน้า. คำว่า
 สอฺสฺสฺสฺส ตัดบทเป็น สอฺสฺสฺส อิว
 แปลว่า จุกจุกไปกับด้วยโคผู้. เพราะ
 โภคทรัพย์ทั้งหลายของพระราชาผู้ไม่
 ประมาทแล้ว ย่อมเจริญเหมือนฝูงโคที่มี
 โคอุสภะเป็นหัวหน้าฝูง ฉะนั้น.

อุปฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อตฺตโน สกฺลรัฐเจ จ ชนฺปเท จ จร.
 ตตฺถาติ ตสฺมี รฎฺเจ จรฺนฺโต ทฎฺจพฺพํ
 ทิสฺวา โสฺตพฺพํ สฺสฺสฺสฺสฺส อตฺตโน
 กุณฺาคุณฺํ ปจฺจกฺขํ กตฺวา ตโต
 อตฺตโน หิตปฏิปฺตฺติ ปฏิปฺตฺติสฺสฺสฺสฺส.

คำว่า อุปฺสฺสฺสฺส ความว่า พระองค์จง
 เสด็จจาริกไปในสกลรัฐและชนบทของ
 พระองค์ เพื่อสดับความประพฤติของ
 ชาวชนบทเกิด. คำว่า ในแคว้นแคว้นนั้น
 ความว่า เมื่อพระองค์เสด็จเที่ยวไปใน
 แคว้นแคว้นนั้น จะได้ทอดพระเนตรสิ่งที่
 ควรทอดพระเนตร จะได้ทรงสดับสิ่งที่
 ควรสดับ กระทำคุณานุคุณของพระองค์
 ให้ประจักษ์ แต่นั้นจักได้ทรงปฏิบัติ
 ข้อปฏิบัติ อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่
 พระองค์.

คุณพินิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกกณะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิติ มหาสตุโต เอกาทสฺหิ คาคาหิ
 ราชานํ โอวทิตฺวา “คจฺฉ ปปญฺจํ
 อกตฺวา ปรีคคณฺห รฏฺฐํ มา นสฺย”ติ
 วตฺวา สกฺกฺจฺจานเมว คโต. ราชานํ
 ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา สํเวคปฺตโต ปุณ
 ทิวเส รชฺชํ อมจฺเจ ปฏฺิจฺฉาเปตฺวา
 ปุโรหิตเณ สทฺธิ กาลสฺเสว ปาจิณ-
 ทฺวาเรณ นครา นิกฺขมิตฺวา โยชนมตฺตํ
 คโต. ตตฺถเกโก ความวาสิมหลฺลโก
 อฏฺฐวิตฺโต กณฺฏกสาขํ อahrtิตฺวา
 เกหฺทฺวารํ ปรีกฺขิปิตฺวา ปิทฺหิตฺวา
 ปุตฺตทาร์ อาทาย อรณฺญํ ปวิสิตฺวา
 สายํ ราชปฺริเสสฺส ปกฺกนฺเตสฺส อตฺตโน
 ฆรํ อากจฺฉนฺโต เกหฺทฺวาเร ปาท
 กณฺฏเกณ วิทฺโธ อุกฺกฏฺิกํ นิสิตฺวา
 กฏฺฏกํ นีหรนฺโต

๓๔๓. “เอวํ เวเทตุ ปญฺจาโล
 สงฺคามे สรมฺปิโต
 ยถาหมชฺช เวเทมิ
 กณฺฏเกณ สรมฺปิโต”ติ.

พระมหาสตุตฺวายโอวาทพระราชา
 ด้วยคาถา ๑๑ คาถา ด้วยประการฉะนี้
 แล้วทูลว่า “พระองค์จงเสด็จไปอย่าชักช้า
 จงสอดส่องดูแคว้นแคว้น อย่าฉิบหายเลย”
 แล้วกลับไปยังสถานที่อยู่ของตน. ฝ่าย
 พระราชาทรงสดับคำของรุกขเทวดานั้น
 แล้ว สลดพระทัย รุ่งขึ้น มอบราชสมบัติ
 ให้อำมาตย์ดูแล เสด็จออกจากพระนคร
 ทางพระทวารด้านปราจีนทิศ พร้อมด้วย
 ราชปุโรหิต แต่เช้า เสด็จดำเนินไป
 สิ้นทางประมาณ ๑ โยชน์. ในสถานที่นั้น
 ชายแก่ชาวบ้านผู้หนึ่งนำกิ่งหนามมาจาก
 ดงล้อมปิดประตูเรือนไว้ พาเอาบุตร
 และภรรยาเข้าป่าไป เวลาเย็น เมื่อ
 ราชบุรุษหลีกไปแล้ว ก็กลับมาสู่เรือน
 ของตน ถูกหนามแทงเท้าที่ประตูเรือน
 จึงนั่งกระโหย่งนำหนามออก พลังดำ
 พระราชาด้วยคาถานี้ว่า

๓๔๓. “ขอพระเจ้าปัญฺจาลราชจงถูกลูกศร
 เสียบในสงคราม เสวยทุกขเวทนา
 ดังเราถูกหนามยอกเจ็บปวด ใน
 วันนี้”.

คุณพิณิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกกณะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิมาย คาถาย ราชานํ อุกุโกลิ. ตํ
ปน อุกุโกลสนํ โพรธิตตานุภาเวเนว
อโหสิ. “โพรธิตตฺเตน อธิคฺคิโตว โส
อุกุโกลิ”ติ เวทิตพฺโพ. ตสฺมี ปน สมเย
ราชา จ ปุโรหิตโต จ อณฺเวยตกเวเสน
ตสฺส สนฺติเกว อฏฺฐํสุ.

อถสฺส วจนํ สุตฺวา ปุโรหิตโต
อิตรํ คาถมาห

๓๔๔. “ชินฺโณ ทพฺพลจกฺขุสิ
น รูปํ สาธุ ปสฺสสิ
กิ ตตฺถ พุรหมตตสฺส
ยํ ตํ มกุเคยฺย กณฺฏโก”ติ.

ตตฺถ มกุเคยฺยาติ วิชฺฌเมยฺย. อิทํ
วุตฺตํ โหติ ยทิ ตวํ อตฺตโน
อพฺยตตฺตา กณฺฏเกน วิทฺโธ, โก
เอตฺถ รณฺเวย โทโส เยน ราชานํ
อุกุโกลิ, กิ เต รณฺเวย กณฺฏโก
โอโลเกตฺวา อาจิกฺขิตพฺโพติ.

ตํ สุตฺวา มหฺลลโก ติสฺโส คาถา
อภาสิ

ก็คำดำนั้น ได้มีแล้วด้วยอานุภาพของ
พระโพรธิตตัวนั่นเอง. ควรทราบว่ “ชาย
แก่นั้นถูกพระโพรธิตตัวลใจ จึงดำ”.
เพราะเวลานั้นพระราชาราชปุโรหิต
ปลอมเพศไม่ให้คนอื่นรู้จัก ยืนอยู่ใกล้
ชายแก่นั้น.

ราชปุโรหิต ได้ฟังคำของชายแก่
นั้น จึงกล่าวคาถานอกนี้ว่า

๓๔๔. “แกเป็นคนแก่ จักขุพิการ มองเห็น
รูปไม่ถนัด หนามจึงยกเอา ด้วย
เรื่องนั้นใด พระเจ้าพรหมทัตมี
ความผิดอะไรในเรื่องนั้น”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มกุเคยฺย
ได้แก่ฟังยกเอา. คำนี้มีอธิบายว่า ถ้าแก
ถูกหนามยกเพราะความไม่ฉลาดของตน
แก้ดำพระราชาด้วยข้อใด ในข้อนี้ทำไม
จะเป็นโทษผิดของพระราชาราชแล้ว พระ
ราชามีหน้าที่ตรวจตราหนาม แล้วบอก
ให้แกทราบหรือ.

ชายชราได้ฟังดังนั้น ได้กล่าว ๓
คาถาว่า

คุณพิณิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรพุกกณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๔๕. “พาหุเวตถ พุรุมมทตฺตสฺส
 โสหํ มคฺคสฺมึ พุราหฺมณเ
 อรกฺขิตา ชานปทา
 อธมฺมพฺลินา หตา.

๓๔๖. รตฺติณฺหิ โจรา ขาทนฺติ
 ทิวา ขาทนฺติ ตฺถุญฺชียา
 รกฺขสฺมึ กฺกุรราชสฺส
 พหุ อธมฺมิโก ชโน.

๓๔๗. เอตาทิสเ ภเย ชาเต
 ภยภฺยฺยา ตาต มาณวา
 นิลฺเลนกาณี กุพฺพนฺติ
 วเน อาหตฺวา กณฺฏกนฺ”ติ.

ตตฺถ พาหุเวตฺถาติ พุราหฺมณ โส
 อหํ สกณฺฏเก มคฺเค ปติโต สนฺนิสิโน,
 พหุ เอตฺถ พุรุมมทตฺตสฺส โทโส, ตฺว
 เอตฺตํ กาลํ รมฺโย โทเสน มม
 สกณฺฏเก มคฺเค วิจรณภาवं น
 ชานาสิ. ตสฺส หิ อรกฺขิตา ชนปทา.
 ตตฺถ ขาทนฺตฺติ วิลุมฺปนฺติ. ตฺถุญฺชียาติ
 วพฺพณาทีหิ ปิเพตฺวา อธมฺมพฺล-

๓๔๕. “แน่ะพราหมณ์ ข้าถูกหนามยอก
 ในหนทางนี้ เป็นความผิดของ
 พระเจ้าพรหมทัตต์มากมาย เพราะ
 ชาวชนบท เธอมิได้พิทักษ์รักษา
 ถูกกดขี่ด้วยเก็บผลประโยชน์ไม่เป็นธรรม.

๓๔๖. กลางคืนพวกโจรปล้น กลางวัน
 พวกราชบุรุษกดขี่ ด้วยการฆ่า
 และจองจำเป็นต้น ในแคว้นแคว้น
 ของพระราชากอง คนอธรรมมี
 มากมาย.

๓๔๗. แน่ะพ่อหนุ่ม เมื่อภัยเช่นนี้เกิดขึ้น
 ประชาชนพากันหนีอดัด เพราะกลัว
 ต่างนำหนามในป่ามาทำที่ซุก-
 ซ่อน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พาหุเวตถ
 ความว่า แน่ะพราหมณ์ ข้านั่งจมลงใน
 ทางที่มีหนาม ในเรื่องนี้พระเจ้าพรหมทัตต์
 มีความผิดมาก เจ้าช่างไม่รู้ว่า เราเป็น
 ผู้เที่ยวไปในทางที่มีหนาม เพราะโทษ
 ของพระราชชาติตลอดกาลมีประมาณเท่านี้
 เพราะชนบทพระราชานั้นมิได้พิทักษ์
 รักษา. บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า

สาธกา.

บาทนุติ ได้แก่ ฉกชิง. คำว่า **ตุณุชียา** ได้แก่ ราชบุรุษเบียดเบียน ด้วยการฆ่า และจงจำเป็นต้น ยังพลีให้สำเร็จโดย อธรรม.

กฏราชสุสาติ ปาปรณโณ. **อธมมิโกติ** ปฏิจจนนคมมนุโต. **ตาตาติ** ปุโรหิต์ อาลปติ. **มาณวาติ** มนุสุสา. **นิลุลเลนกาณีติ** นีลียนฎจานิ. **วเน** **อาหตุวา** **กณฎกนุติ** กณฎกั **อาหริตุวา** **ทวารานิ** **ปีทหิตุวา** **ชมริ** **ฉทุเทตุวา** **ปุตตทาร์** **อาทาย** **วณ** **ปวิสิตุวา** **ตสมิ** **วเน** **อตตโน** **นีลียนฎจานานิ** **กโรนุติ.** **อถวา** **วเน** **โย** **กณฎโก,** **ต** **อาหริตุวา** **ชมรานิ** **ปริกชิปนุติ.** **อิติ** **รณโณ** **โทเสนวมุหิ** **กณฎเกน** **วิทุโร,** **มา** **เอวรूपสุส** **รณโณ** **อุปตถมโก** **โหหิติ.**

คำว่า **พระราชโอง** ได้แก่พระราช ผู้ลามก. คำว่า **คนอธรรม** ได้แก่มี การงานอันปกปิดแล้ว. พระราชา ตรัสเรียกปุโรหิตว่า **พ่อ.** คำว่า **มาณวา** ได้แก่ พวกประชาชน. คำว่า **ที่ชุกช่อน** ได้แก่ สถานที่หลบช่อน(ของตน). คำว่า **นำหนามในป่ามา** ความว่า ประชาชน เอาหนามมาปิดประตู ทิ้งเรือน พาบุตร ภรรยาเข้าป่าไป ทำสถานที่หลบช่อน ของตน ๆ ในป่านั้น. อนึ่ง หนามชนิดใด มีในป่า เขาก็นำเอาหนามชนิดนั้นมา ล้อมเรือนไว้เพราะความผิดของพระราชา ด้วยประการฉะนี้ ข้าจึงถูกหนามยอกเอา เจ้าอย่าเป็นพรรคพวกของพระราชาเช่นนี้ เลย.

ตี **สุตุวา** **ราชา** **ปุโรหิต์** **อามนุเตตุวา** “**อาจารย์** **มหุลโลก** **ยุดตี** **ภณติ,** **อมุหากเมว** **โทโส,** **เอहि** **นิวตุตาม,** **ธมเมน** **รชชั** **กาเรสุสามา**”ติ

พระราชาทรงสดับคำนั้น **จึงตรัส** **เรียกราชปุโรหิตมารับสั่งว่า** “**ท่าน** **อาจารย์** **ชายชรา** **พุดถูก** **ความผิดของ** **เราแท้ ๆ** **มาเกิด** **เราจักกลับไป** **แสวง**

คุณพินิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกขณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๑

อาห. โพธิสตุโต ปุโรหิตสฺส สรีเร
 อธิมุจฺจิตฺวา “ปุโรโต คนฺตุวา ปรีคนฺหา
 ตาว มหาราชา”ติ อาห. เต ตมฺหา
 คามา อณฺณํ คามํ คจฺจนฺตา
 อนฺตรามคฺเค เอกิสฺสา มหฺลิกาย สทฺทํ
 อสุสฺสํ. सा गिरका तल्लुत्ति गेव
 चित्तो वयपुत्ता रक्खमाना तास्
 อรณฺณํ คนฺตุํ น เทติ. สยํ อรณฺณโต
 ทารุณี เจว สากณฺจ อหริตฺวา
 ชิตฺโต ปฏฺิซฺคฺคิ. सा तं तिवस्
 เอกํ कुम्पि อารุยฺห สากํ คนฺหนฺติ
 ปวตฺตมาณา ภูมियํ ปติตฺวา ราชานํ
 มรณฺเนน อุกโกสนฺติ คถมาห

๓๔๘. กทาสฺสุ นาม ยํ ราชา
 พุรฺหมทฺโต มริสฺสติ
 ยสฺส รุจฺจมฺหิ ชียนฺติ
 อปฺปติกา กุมาริกา”ติ.

ตตฺถ อปฺปติกาติ อสฺสามิกา. สเจ
 หิ ตาสํ สามิกา อสฺสุ. มํ โปเสยฺยํ,
 ปาปรณฺโณ ปน รชฺเช อหํ ทุกฺขํ
 อนฺุโกมิ, กทา นฺุโข เอส มริสฺสตีติ.

ราชสมบัติโดยธรรม”. โพธิสัต์ว์สิงใน
 ภายของราชปุโรหิต ทูลว่า “ขอเดชะ
 มหาราชาเจ้า ข้าพระองค์ไปสอดแนมดู
 ข้างหน้าก่อน”. พระราชาและปุโรหิต
 เหล่านั้นจากบ้านนั้นไปยังบ้านอื่น ได้
 ยินเสียงหญิงชราคนหนึ่งระหว่างทาง.
 ได้ยินว่าหญิงนั้นเป็นหญิงเข็ญใจคนหนึ่ง
 รักษาบุตรสาว ๒ คนผู้ถึงความเจริญวัย
 ไม่ให้บุตรสาวเหล่านั้นไปสุป่า ตนเอง
 นำฟืนและผักมาจากป่า บำรุงเลี้ยงบุตร
 สาวทั้งสองนั้น. วันนั้นนางขึ้นพุ่มไม้
 แห่งหนึ่ง กำลังเก็บผัก พลัดตกลงมาที่
 ภาคพื้น เมื่อจะดำพระราชา ด้วย
 มรณสััญญา จึงกล่าวคาถาว่า

๓๔๘. “ในแวนแคว้นของพระเจ้าพรหมทัต
 หญิงสาวหาผัวไม่ได้จนแก่ เมื่อไร
 เล่า พระเจ้าพรหมทัตจักตายเสียที”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า หาผัว
 ไม่ได้ ได้แก่ ผู้ไม่มีสามี. ก็ถ้าว่าเขา
 มีสามี ฟังได้เลี้ยงดูเรา ในรัชกาลของ
 พระราชาลามก เราได้เสวยความทุกข์
 เมื่อไรหนอ มันจักตายเสียที.

คุณพินิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกคณะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอว โภธิสตุตานุภาเวน น
อกุโกสิ. อถ น ปุโรหิต ปฐิสเรนโต
คาถมาห

หญิงชราที่นั้ด้าพระราราชาที่นั้ด้อย่างนี้
ด้วยอานูภาพแห่งพระโพธิสัตว์. ล้าดบที่นั้ด
ปุโรหิตเมื่อจะคั้ดค้านนาง จึงกล่าวคาถา
ว่า

๓๔๙. “ทุพุกาสิตถุหิ เต ชมุมิ
อนตถปทโกวิท
กุหิ ราชา กุมารินั้
ภตตารั้ ปรีเยสตี”ติ.

๓๔๙. “เฮ้ยหญิงชั้วไม่รู้เหตุผล เจ้าพูด
ไม่ตีเลย พระราราชาเคยหาพั้วให้นาง
กุมาริกาที่ไหน”.

ตั้ สตุวา มหลลิกา เทว คาถา
อภาสี

หญิงชราได้ยินค้ำนั้ด ได้กล่าว ๒ คาถา
ว่า

๓๕๐. “น เม ทุพุกาสิตั้ พุราหมณ
โกวิทตถปทา อหึ
อรกษิตา ชานปทา
อธมมพลินา หตา.

๓๕๐. “พราหมณั้ดเอ้ย ชั้วไม่ได้พูดชั้วเลย
ชั้วรู้เหตุผล ชาวชนบทเธอมีได้
รักษา ราชฎฎกคชี่ด้วยพลีอัน
ไม่เป็นธรรม.

๓๕๑. รตตถุหิ โจรา ชาทนุติ
ทิวา ชาทนุติ ตถุคิยา
รฎุจสุมิ กุฎุราชสสุ
พหุ อธมุมิโก ชโน
ทุชชี่เว ทุพุกเร ทาเร
กุโต ภตตตา กุมาริยา”ติ.

๓๕๑. อนั้ด กลางคี่นพวกโจรปลัน กลาง-
วันพวกราชบุรุษคชี่ในแฉวนแฉวน
ของพระราราชาโกง มีคนอธรรม
มากมาย เมื่อการครองชี่พล้าบาก
การเลียงตุลुकเมียก็พล้าบาก หญิงสาว
จกมีพั้วได้ที่ไหน”.

ตตถุท โกวิทตถปทาทิ อหึ อตถปเท
การณปเท โกวิทา เจกา, มา ตวั

บรรดาค้ำเหล่านั้น ค้ำว่า ชั้วรู้เหตุผล
ความมว่า ชั้วเป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลมในเหตุ

คุณพินิจ-คุณพงษ์ชั้วญ เนตรทุกคณะ
สร้าจันฉบั้บพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท.๒๐-๒๘

เอตํ ปาปราชานํ ปสฺสึ.

ในผล ท่านอย่าสรรเสริญพระราช
ลามกนั้นเลย.

ทุขุชีเวติ ทุขุชีเว รฎฺเฐ ทุพฺพุรทาเว
ชาเต มนุสฺเสสุ ฎิตตสิเตสุ อรณฺเณ
อวณฺเตสุ.

คำว่า เมื่อการครองชีพลำบาก ความว่า
เมื่อแวนแคว้นมีการครองชีพลำบาก การ
เลี้ยงดูลูกเมียก็เกิดลำบาก เมื่อพวก
ประชาชนทั้งกลัวทั้งหวาดก็หลบไปอยู่ป่า.

กฺุโต ภตฺตา กุมาริยาติ กุมาริโย
ภตฺตารํ ลภิสฺสนฺตํติ อตฺโต.

คำว่า หญิงสาวจักมีผัวได้ที่ไหน ความว่า
พวกนางกุมารีจักได้ผัวแต่ที่ไหน.

เต ตสฺสา วจฺนํ สุตฺวา “ยุตฺตํ
สา กเถตี”ติ ปฺรโต กจฺจนฺตา
เอกสฺส กสฺกสฺส สทฺทํ อสฺโสสุ.
ตสฺส กิร กสนฺตสฺส สาลิโย นาม
พลิพฺพโท ฝาลเณ ปหโต สยิ. โส
ราชานํ อกฺโกสนฺโต คากมาห

พระราชากับราชบุโรหิตเหล่านั้น
ฟังคำของหญิงชราานั้นแล้ว คิดว่า “นาง
พูดถูกต้อง” จึงพากันเดินต่อไปข้างหน้า
ได้ฟังเสียงชวนาคนหนึ่ง. ได้ยินว่าเมื่อ
ชวานานั้นกำลังไถ โคพลีพท์ชื่อว่าสาลิยะ
ถูกผาลแทงจึงนอนลง. ชวานาเมื่อจะดำ
พระราชาก็กล่าวคาถาว่า

๓๕๒. “เอวํ สยตุ ปญฺจาโล
สฺงคาเม สุตฺติยา หโต
ยถายํ กปโณ เสติ
หโต ฝาลเณ สาลิโย”ติ.

๓๕๒. “ขอให้พระเจ้าปัญจาละถูกหอกแทง
นอนกลิ้งในสงคราม เหมือนโค
สาลิยะนี้ถูกผาลแทง นอนดูคน-
กำพร้าว ฉะนั้น”.

ตตฺถ ยถาติ ยถา อยํ เวทนาปฺ-
ปตฺโต สาลิยพลิพฺพโท เสติ, เอวํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ยถา
ความว่า โคพลีพท์ชื่อสาลิยะนี้ ถึง

คุณพินิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกกณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สยตุติ อตุโก.

ทุกขเวทนานอนอยู่ฉนั้นใด ขอพระเจ้า
ปัญจาลราชงนอนเป็นทุกข์อยู่ฉนั้นนั้น.

อต นํ ปุโรหิตโต ปฏิเสเชนโต คากมาห

ครั้งนั้นราชบุโรหิต เมื่อจะคัดค้านจึง
กล่าวคากาว่า

๓๕๓. “อธมเมเน ตูวํ ชมม

๓๕๓. “เฮ้ยคนชาติชั่ว เจ้าโอรชพระเจ้า
พรหมทัต โดยไม่เป็นธรรม ทำร้าย
โคของตนเอง ทำไมมาแข่งด่า
พระราชाल่า”.

พฺรหมทตฺตสฺส กุชฺฉลลล
โย ตูวํ สปลลล ราชานํ
อปฺรชฺฉลิตฺวาน อตฺตโน”ติ.

ตตฺถ อธมฺเมนาตล อการเณน
อสมภาเวเน.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โดยไม่
เป็นธรรม ได้แก่ ไม่มีเหตุผล คือไม่เป็น
ความจริง.

ตํ สุตฺวา สล ตลสฺสล คากา อภาลล

ชานนาได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าว ๓ คากา
ว่า

๓๕๔. “ธมฺเมเน พฺรหมทตฺตสฺส

๓๕๔. “พราหมณ์เอ๋ย ข้าโอรชพระเจ้า-
พรหมทัตโดยชอบธรรม ชวชนบท
เธอมิได้รักษา ราษฎรถูกกดขี่ด้วย
พลีอันไม่เป็นธรรม.

อหํ กุชฺฉามล พฺรหฺมณ
อรกุชิตา ชานปทา
อธมฺมพลลนา หตา.

๓๕๕. รตฺตลณฺจ จอรา ชาทนฺตล

๓๕๕. กลางคืนพวกโจรปล้น กลางวัน
พวกราชบุรุษกดขี่ด้วยการฆ่า และ
การจอบจำ ในแคว้นแคว้นของพระ-
ราชาโอง คนอธรรมมีมากมาย.

ทลวา ชาทนฺตล ตฺถนฺทลยา
รฏฺจสฺสมล กุฏฺจราชสฺส
พหุ อธมฺมลโก ชโน.

คุณพินิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกขณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๕๖. สา นูน ปุณ เร ปกุกา
 วิกาเล ภตตมาหริ
 ภตตหารี อเวกขนุโต
 หโต ผาเลน สาลิโย”ติ.

ตตถ ฐมเมนาติ การณน, น
 จ อการณน อุกุสตีติ สญญ์ มา
 กริ.

สา นูน ปุณ เร ปกุกา วิกาเล
 ภตตมาหริติ พุราหุมน มม ภตตหาริกา
 อิตถิ ปาโตว มม ภตตํ ปจิตวา
 อาหารนุติ อฐมมพลิสาธเกหิ พุรหุ-
 มตตตสส ทาเสหิ ปลิพุทธา ภวิสสติ,
 เต ปรีวิสิตวา ปุณ มยหิ ภตตํ
 ปกุกา ภวิสสติ, เตน การณน
 วิกาเล ภตตมาหริ, อชช วิกาเล
 ภตตํ อหารีติ จินเตตวา ฉาตชฌตโต
 อหิ ตํ ภตตหารี โอลิเกนุโต โคนิ
 อกฺขาเต อฏฺจาเน ปฏฺเฑเทน วิชฺฌิ,
 เตเนส ปาหิ อุกฺขิปิตวา ผาลํ
 ปหรนุโต หโต ผาเลน สาลิโย. ตสฺมา
 เอส มยา หโตติ สญญ์ มา กริ,
 ปาปรณฺณาเยว หโต นาเมส, มา
 ตสฺส วณฺณํ ภณฺตี.

๓๕๖. แม่ครัวคงหุงต้มใหม่แน่นอน จึงนำ
 ข้าวมาส่งในเวลาสาย ข้ามัวแลดู
 คนส่งข้าวอยู่ เจ้าสาลียะจึงถูก
 ผาลบาด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โดย
 ขอบธรรม ได้แก่โดยเหตุผล อนึ่ง เจ้า
 อย่างสำคัญว่า คำไม่มีเหตุผล.

คำว่า แม่ครัวคงหุงต้มใหม่แน่นอน
 จึงนำข้าวมาส่งในเวลาสาย ความว่า
 พุราหุมนเอ๋ย เราคิดว่า หญิงแม่ครัว
 นำข้าวมาส่งเรา หุงข้าวแล้วคงนำมาส่ง
 เราแต่เช้าตรู่ จักถูกพวกทาสของพระเจ้า
 พรหมทัตที่เก็บผลิโดยไม่ขอบธรรมกักคุม
 ตัวไว้ ต้องเลี้ยงดูพวกมันแล้วจึงหุงข้าว
 เพื่อเราใหม่ เพราะเหตุนี้จึงนำข้าวมา
 ส่งในเวลาสาย วันนี้นำข้าวมาสายนัก
 เราถูกความหิวบีบคั้นแล้วแลดูคนส่งข้าว
 นั้น เอาปฏิักแทงโคไม่เลือกที่ ฉะนั้น
 โคสาลียะมันจึงยกเท้าขึ้นกระที่บผาล ถูก
 ผาลแทงเอา. เพราะฉะนั้น เจ้าอย่าเข้าใจ
 ว่า เราทำร้ายมัน ข้อนี้ชื่อว่า พระราชา
 ผู้ลามกประหารแล้วทีเดียว เจ้าอย่ากล่าว
 พรรณนาคุณของพระราชานั้นเลย.

คุณพิณิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรทุกขณะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เต ปุโรโต คุนฺตฺวา เอกสฺมี คามเ
วสีสุ. ปุณฺทิวเส ปาโตว เอกา กฺฎฺเณ
โคโทหํ ปาเทน ปหริตฺวา สทุธิ
ชีเรน ปวตฺเตสิ. โส พุรหฺมทตฺตํ
อกุโกสนฺโต คากฺมาห

๓๕๗. “เอวํ หนฺนตฺตุ ปญฺจาโล
สงฺคามเ อสิเนา หโต
ยถาหมชฺช ปหโต
ชีเรนฺจ เม ปวตฺติตนฺ”ติ.

ตํ สุตฺวา อห

๓๕๘. “ยํ ปสุ ชีรํ ฉทุเทสิ
ปสุ ผาลณฺจ หีสติ
กี ตตฺถ พุรหฺมทตฺตสฺส
ยํ โน ครหเต ภวนฺ”ติ.

พฺราหฺมณฺเนน คากฺยา วุตฺตาย ปุณ
โส ติสฺโส คากา อภาสิ

๓๕๙. “การโยห พุรหฺม ปญฺจาโล
พุรหฺมทตฺตสฺส ราชีโน
อรกฺขิตา ชานปทา
อธมฺมพลินา หตา.

พระราชากับราชบุโรหิตเดินทาง
ต่อไป พักอยู่ในบ้านแห่งหนึ่ง. วันรุ่งขึ้น
เวลาเช้าตรู่ แม่โคนมโก่งตัวหนึ่ง เอาเท้า
ติดคนรีดนมให้ล้มไปพร้อมด้วยนมสด.
คนรีดนมโค เมื่อจะดำพระเจ้าพรหมทัต
จึงกล่าวคาถาว่า

๓๕๗. “ขอพระเจ้าปัญจาลราช จงถูก
ประหารด้วยดาบ เตือดร้อนอยู่ใน
สงคราม เหมือนเราถูกโคนมติด
จนนมสดของเราหกไป ฉะนั้น”.

ราชบุโรหิตได้ฟังคำนั้น จึงกล่าวว่

๓๕๘. “สัตว์เลี้ยงเท้านมเอง และผาล
เบียดเบียนให้บาดเจ็บ ในข้อนี้เป็น
ความผิดอะไรของพระเจ้าพรหมทัต
ที่แกกำลังดิเตียนแก่เรา”.

เมื่อพราหมณ์บุโรหิตกล่าวคาถาจบ คน
รีดนมโคนั้น ได้กล่าวอีก ๓ คาถาว่า

๓๕๙. “พราหมณ์เอย พระเจ้าปัญจาละ
ควรจะได้รับคามดิเตียน เพราะ
ชาวชนบทเรามีการรักษา ราษฎร
ถูกกดขี่ด้วยพลอันไม่เป็นธรรม.

คุณพิณิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรพุกคณะ
สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๖๐. รตฺตี จ โจรา ขาหนฺติ
ทิวา ขาหนฺติ ตฺถุณฺทียา
รฏฺฐสฺมี กุฏฺฐราชสฺส
พหุ อธฺมมิกโก ชโน.

๓๖๑. จณฺหา อากทฺตนา คาวิ
ยํ ปุเร น ทฺหามเส
ตํทานิ อชฺช โทหาม
ชฺีรกาเมหฺพทฺตาทิ.

๓๖๒. จณฺหาติ ผรฺสา.

อากทฺตนาติ ปลายนสีลา. ชฺีรกาเมหฺติ
อธฺมมิกกรณฺเอย ปุริเสหิ พหุชฺีร
อาหาราเปนฺเตหิ อุปทฺตาทิ ทฺหาม.
สเจ หิ โส ธมฺเมน รชฺช กฺาเรยฺย, น
โน เอวรฺูปํ ภัยํ อากจฺเจยฺยาทิ.

เต “โส ยุตฺตํ กเถติ”ติ ตมฺหา
คามา นิภฺยมิตฺวา มหามคฺคํ อารุญฺห
นคฺราภิมุขา คมฺีสุ. เอกสฺมี คาเม

๓๖๐. อนึ่ง เวลากลางคืนพวกโจรปล้น
กลางวัน พวกราชบุรุษกดขี่ด้วย
การฆ่าการจอบจ่า ในแคว้น
ของพระราชาโกง คนอธรรมมี
มากมาย.

๓๖๑. แม่โคดูร้าย ปราดเปรียว เมื่อก่อน
พวกเราไม่ได้รีดนมแม่โคใด วันนี้
พวกเราถูกราชบุรุษ ผู้ต้องการ
นมสดประทุษร้าย จึงรีดนมแม่โค
นั้นอยู่เดี๋ยวนี้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ดูร้าย ได้แก่
แม่โคนมตัวหยาบคาย.

คำว่า ปราดเปรียว ได้แก่ ตัวมีปรกติ
วิ่งหนีไป. คำว่า ผู้ต้องการนมสด
ความว่า พวกเราถูกราชบุรุษของ
พระราชาอธรรมใช้ให้หานมสดมามาก ๆ
เบียดเบียน จำต้องรีด ก็ถ้าพระเจ้า
พรหมทัตนั้นครองราชสมบัติโดยธรรม
ภัยเห็นปานนี้คงไม่มาถึงพวกเรา.

พระราชาและราชบุรุษโรหิตเหล่านั้น
คิดว่า “ชวานานั้นนั้นพุดถูก” ออกจาก
บ้านนั้นขึ้นสู่หนทางใหญ่ มุ่งหน้าต่อ

คุณพินิจ-คุณพงษ์ขวัญ เนตรพุกกณะ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พลีสาทกา อสิโกสตุถาย เอกิ์ ตรุณิ์ พระนครกลับไป ในบ้านแห่งหนึ่ง พวก
กพรวจจกั มาเรตฺวา จมฺมึ คณฺหิสุ. นายอากรฆ่าลูกโคอ่อนตัวหนึ่ง เพื่อ
วจจนมาตา เชนุ ปุตฺตโสเกณฺ ตินฺนึ์ ต้องการทำผักตบ จึงถือเอาหนังไป.
น ขาทติ ปานียํ น ปิวติ, แม่โคนมตัวเป็นแม่ของลูกโคอ่อน ไม่กิน
ปริเทวมานา อาหิณฺหติ. ตํ ทิสฺวา หน้ํา ไม่ดื่มน้ำ เพราะความเศร้าโศก
คามทารกา ราชานํ อุกุโกสนฺดา ถึงลูก ท้องที่ยัวร้องหาลูกอยู่. พวกเด็ก
คากมาหฺสุ ราชานํ ออกุโกสนฺดา ชาวบ้านเห็นดังนั้น เมื่อจะพากันด่า
พระราชา จึงกล่าวคาถาว่า

๓๖๒. “เอวํ กนฺทตุ ปณฺจาโล
วิมุตฺโต วิปฺสูกฺขตุ
ยถายํ กปณา คาวี
วิมุตฺตา^๑ ปริชวตี”ติ.

ตตฺถ ปริชวตีติ ปริเทวมานา
ชวตี.

ตโต ปุโรหิตอ อิตริ์ คากมาห

๓๖๓. “ยํ ปสุ ปสุปาลสฺส
สมฺภเมยฺย รเวยฺย วา
โกนฺธิ อปฺราธตฺติ
พฺรหฺมทตฺตสฺส ราชินฺ”ติ.

๓๖๒. “ขอพระเจ้าปัญจาลราช จงพลัด-
พราจากบุตร วิงคร้าครวญ
เหมือนแม่โคกำพร้า ถูกพราจาก
ลูก วิงร้าร้องอยู่ ฉะนั้น”.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า วิง ความว่า
แม่โคที่ยัววิงคร้าครวญหาลูก(ของตน)อยู่.

ลำดับนั้น ราชปุโรหิตกล่าวคาถา
นอกนี้ว่า

๓๖๓. “สัตว์เลี้ยงของคนเลี้ยงสัตว์ ควร
วิ่งไปมาได้ หรือร้องคร้าครวญได้
ในเรื่องนี้ พระเจ้าพรหมทัตจะมี
ความผิดอะไร”.

^๑ น. วิปฺคโต วิปฺคตา.

ตตถ สมภุมเมยฺย รเวยฺย วาติ ภเมยฺย
วา วิรเวยฺย วา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สมภุมเมยฺย
รเวยฺย วา ความว่า สัตว์เลี้ยงพึงวิ่ง
ไปมาได้ หรือร่าร้องได้.

๒๘

อิทํ วุตตํ โหติ “ตาดตา ปสุ นาม
ปสุपालสฺส รกฺขนุตสฺเสว ชาวติปิ
วิรวติปิ; ตินมฺปิ น ชาหติ ปานีมฺปิ
น ปิวติ, อิธ รณฺเอย โโก นุ
อปฺราโช”ติ.

ข้อนี้มีอธิบายว่า “พ่อเอ๋ย ธรรมดาสัตว์
เลี้ยง เมื่อคนเลี้ยงสัตว์พิทักษ์รักษาอยู่
ก็วิ่งได้ ร้องได้ แม่ไม่กินหญ้าแม่ไม่ดื่มน้ำ
พระราชาก็มีความผิดอะไรเล่าในข้อนี้”
ดังนี้.

ตโต คามทารกา เทว คากา
อภาสีสุ

ลำดับนั้น พวกเด็กชาวบ้านได้
กล่าว ๒ คากาว่า

๓๖๔. “อปฺราโช มหาพฺรหฺเม
พฺรหฺมทตฺตสฺส ราชินโน
อรกฺขิตา ชานปทา
อธมฺมพฺลินา หตา.

๓๖๔. “ท่านมหาพราหมณ์ ความผิดต้อง
เป็นของพระเจ้าพรมหัตต์ (เพราะ)
ชาวชนบทเรามีได้รักษา ราษฎร
ถูกกดขี่ด้วยพลอันไม่เป็นธรรม.

๓๖๕. รตฺติณฺหิ โจรา ชาทฺนฺติ
ทิวา ชาทฺนฺติ ตฺถุณฺทียา
รฏฺฐสฺมี กฺฎฺฐราชสฺส
พฺหุ อธมฺมิโก ชโน
กถํ โน อสิโกสฺตฺถา
ชีรปา หณฺเอยเต ปฺชา”ติ.

๓๖๕. อึ่งกลางคืนพวกโจรปล้น กลางวัน
พวกราชบุรุษกดขี่ ในแคว้นแคว้น
ของพระราชาก็ มีคนอธรรม
มากมาย ลูกโคยังตีมันมอยู่ถูกฆ่า
เพราะเขาต้องการฝักดาบอย่างไร
เล่า”.

ตตถ มหาพฺรหฺเมติ มหาพฺรหฺมณ.
ราชินนฺติ รณฺเอย. กถํ โนติ กถํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มหาพฺรหฺเม
ได้แก่ ท่านมหาพราหมณ์. คำว่า

๒๙

คุณสุจริต แสงมณี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นุ เกณ นาม การณน.

ราชิโน ได้แก่ ของพระราชา. คำว่า กถิ โน ความว่า เพราะเหตุอย่างไรเล่า คือชื่ออะไร.

จีรปา หนฺยเต ปชาติ ปาปราชสฺส เสวเกหิ ขีรปโก วจฺจโก หนฺยติ, อิทานิ สา เณฺหฺ ปุตฺตโสเกน ปรีเทวติ, โสปี ราชา อัยฺ เณฺหฺ วิย ปรีเวทตฺติ ราชานํ อุกโกสฺสีเยว.

คำว่า ลูกโคที่ยังดื่มนมอยู่ถูกฆ่า ความว่า พวกเด็กชาวบ้านพากันด่าพระราชา ว่า ลูกโคที่ยังดื่มนมอยู่ ถูกเสวกของพระราชา ผู้ล้ามฆ่า แม่โคนั้นคร่ำครวญ เพราะ ความโศกถึงลูกอยู่เดี๋ยวนี้ ขอพระราชา นั้น จงปริเทวนาการเหมือนแม่โคนี้เกิด.

เต “สาธฺว โว การณํ วมถา”ติ ปกฺกมีสุ. อดนฺตรามคฺเค เอกิสฺสา สุกฺขไปกฺขรณียา กากา ตฺถุเทหิ วิชฺฌิตฺวา มณฺฑุเก ขาทนฺติ. โพรสิตฺโต เตสุ ตํ จานํ สมฺปตฺเตสุ อตฺตโน อาณฺฎาเวน มณฺฑุเก

พระราชาและราชบุโรหิตเหล่านั้น พุดว่า “ดี พวกเจ้าพุดได้เหตุผล” แล้ว หลีกไป. ต่อมาในระหว่างทาง ผูกา กำลังเอาจะยปากจิกกินกบทั้งหลายอยู่ ณ สระแห่งหนึ่ง. เมื่อพระราชาและ ราชบุโรหิตเหล่านั้นมาถึงที่นั้น พระ- โพรสิตฺตฺวจิงบันดาลให้กบทั้งหลายแข่งด่า พระราชาด้วยอาณฎาพของตนว่า

๓๖๖. “เอวํ ขชฺชตฺ ปญฺจาโล หโต ยฺยฺเช สฺปุตฺตโก ยถาหมชฺช ขชฺชามิ กามิเกหิ อรณฺณไซ”ติ. ราชานํ อุกโกสาเปสิ.

๓๖๖. “ขอพระเจ้าปัญจาละ พร้อมด้วย โอรส จงถูกประหารในยุทธ- สงคราม ผูการุมจิกกิน เช่น- เดียวกันกับเราผู้เกิดในป่าถูกผูกา ที่อยู่ในบ้านจิกกิน ในวันนี้”.

คุณสุจริต แสงมณี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท.๒๐-๒๕

ตตถ **คามิเกหีติ** ความวาสีหิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ที่อยู่ในบ้าน** ได้แก่ ผุงกาที่อยู่ในบ้าน.

๔๔

ตํ **สุตฺวา** ปุโรหิตโต **มณฺฑุเกหิ** สทฺฐี
สลฺลปฺนฺโต **คากฺมาห**

ปุโรหิตได้ฟังคำนั้น เมื่อจะสนทนากับพวกกบ จึงกล่าวคาถาว่า

๓๖๗. “น **สพฺพภูเตสฺสุ** วิเชนฺติ **รกุขํ**
ราชาโน **มณฺฑุก** **มนุสฺสโลก**
เนตฺตาวตฺตา **ราชา** **อธฺมจาร์**
ยํ **ตาหิสํ** **ชิวมเทยฺยุ** **ธงฺกา”ติ.**

๓๖๗. “เฝ้ากบ พระราชาในมนุษย์โลกจะจัดการพิทักษ์รักษา ในสัตว์ทั่วไปไม่ได้ พระราชาไม่ชื่อว่าเป็น อธรรมจारीบุคคล เพราะเหตุที่ ผุงกา เคี้ยวกินสัตว์มีชีวิตเช่นแกเลย”.

ตตถ **ชิวฺนฺติ** **ชิวฺนฺตํ** **อเทยฺยุนฺติ**
ชาเทยฺยุ. **ธงฺกาติ** **กากา.**

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ชีวิ** ได้แก่ มีชีวิต. คำว่า **อเทยฺยุ** ได้แก่ ฟัง เคี้ยวกิน. คำว่า **ธงฺกา** ได้แก่ ผุงกาทั้งหลาย.

เอตฺตาวตฺตา **ราชา** **อธฺมมิโก** **นาม** **น**
โหติ, **กี** **สทฺถกา** **อธฺมณํ** **ปวิสิตฺวา**
ธมฺมา **ตํ** **รกุขนฺเตน** **จริตฺนฺติ.**

ปุโรหิตกล่าวว่า ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น พระราชาจะชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประพฤดิธรรมหาได้ไม่ พระราชาจักสามารถเข้าไปสู่ป่าเที่ยวรักษาแกได้อย่างไร.

ตํ **สุตฺวา** **มณฺฑุโก** **เทว** **คากา**
อภาสิ

กบฟังคำนั้นแล้ว ได้กล่าว ๒ คาถาว่า

คุณสุจริต แสงมณี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๖๘. “อธมมรุโป วัต พุรหุมจารี
อนุปปิยั ภาสสิ ขตติยสุส
วิลุมปมานาย ปุถุปปชาย
ปุเชสิ ราชั ปรมปุปวาที.

๓๖๘. “ท่านเป็นพรหมจารีชาติอธรรมหนอ
จึงกล่าวคล้ายตามกษัตริย์ เมื่อ
ประชาชนเป็นอันมาก ถูกปล้นอยู่
ท่านยังบูชาพระราชา ผู้มักกล่าว
คำหน้อย่างยิ่ง.

๓๖๙. สเจ อิทั พุรหุเม สุรชชกั สिया
ผิตั รฎจัน มุทิตั วิปฺปสนฺหนั
ภุตฺวา พลี อคฺคปิณฺฑทญจ กากา
น มาทิสั ชีวมเทยฺยุ ธจฺกา”ติ.

๓๖๙. แนะพรหมณั ถ้าแ่วนแคว้นนี้ มี
จอมราชาตี ก็จะมีงัคง เบิกบาน
ผ่องใส ทั้งผุ่กาก็จะได้กินก่อน
ข้าวอันเลิศเป็นพลี จะไม่ต้องกิน
สัตว์มีชีวิตเช่นเรา”.

ตตถ พุรหุมจารีติ ปุโรหิตันฺ ทรหนโต
อาห. ขตติยสุสชาติ เอวรูปสุส ปาป-
รณฺโณ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่าเป็นพรหมจารี
กบเมื่อจะติเตียนปุโรหิต จึงกล่าว. คำว่า
กษัตริย์ ได้แก่พระราชาลามกเห็นปานนี้.

วิลุมปมานายาติ วิลุมปมานาย. อยเมว
วา ปาโร. ปุถุปปชายาติ วิปฺลยา
ปชาย วินาสियมานาย.

คำว่า วิลุมปมานาย ได้แก่ ถูกปล้นอยู่.
อีกอย่างหนึ่ง บาลีเป็นอย่างนี้นั้นแหละ.
คำว่า ปุถุปปชาย ความว่า เมื่อประชาชน
ผู้ไพบุลย์ ถูกราชบุรุษให้พินาศอยู่.

ปุเชสิติ ปลฺลสิ. สุรชชกนฺติ ฉนฺทา-
ทิวเสน อคนฺตฺวา ทส ราชธมฺเม
อโกเปนฺเตน อปฺปมตฺเตน รณฺณา
รกุขियมานันฺ สเจ อิทั สุรชชกั ภเวยฺย.

คำว่า ท่านยังบูชา ได้แก่ ท่านยังยกย่อง.
คำว่า มีจอมราชาตี ความว่า ถ้า
แ่วนแคว้นนี้ อันพระราชาผู้ไม่ลู่อำนาจ
ฉันทาคติเป็นต้น ไม่ยังทศพิธราชธรรม

คุณสุจริต แสงมณี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท.๒๐-๒๕

ผีตนุตติ เทเวสุ สมมาธาริ อนุปป-
เวจจนเตสุ สมปนฺนสสุสฺ. น มาทิสนุตติ
เอวํ สนฺเต มาทิสฺ ชีวมานญเวย
กากา น ขาเทยฺยํ.

เอวํ ฉสุปี จานฺสุ อุกโกสนํ
โพธิสตุตฺตฺสฺเววานุภาเวน อโหสิ.

ตี สุตฺวา ราชา จ ปุโรหิตो จ
“อธฺมวาสิ ติจฺจฉานคตํ มณฺฑชุกํ
อุปาทาย สพุเพ อเมหเยว อุกโกสนุตติ”ติ
วตฺวา ตโตว นคริ ฅนฺตฺวา ฅมฺเมน
รชฺชํ กาเรตฺวา มหาสตุตฺตฺสฺโสภาเท
จตฺวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ กรีสุ.

สตฺถา โกสฺลธมฺมโย อิมํ
ธมฺมเทสนํ อาทริตฺวา “มหาราช
ธมฺมา นาม อคฺติคมนํ ปหาย ฅมฺเมน
รชฺชํ กาเรตฺพุพฺพุ”ติ วตฺวา ชาตกํ
สโมธานสิ “ตทา ภณฺฑชฺติณฺฑกฺทเวตฺตา

ให้กำเริบ ไม่ประมาท รักษาอยู่ พึง
เป็นแคว้นแคว้นมีจอมราชาดี.

คำว่า มั่งคั่ง ได้แก่ แคว้นแคว้นมีข้าวกล้า
สมบูรณ์ ในเมื่อฝนหลังกระแสน้ำรออยู่
โดยชอบ. คำว่า น มาทิสฺ ความว่า
เมื่อเป็นอย่างนี้กาทั้งหลาย ไม่พึงกินสัตว์
มีชีวิตอย่างเราเลยทีเดียว

การดำในฐานะทั้ง ๖ อย่างนี้ ได้มีด้วย
อานุภาพของพระโพธิสัตว์นั่นเอง.

พระราชากับราชบุโรหิต ได้ฟัง
คำนั้น กล่าวว่่า “ชนทั้งปวงจนชั้นที่สุด
กบซึ่งเป็นสัตว์ดิรัจฉานอยู่ในป่า พวกมัน
ดำเราผู้เดียวเท่านั้น” จึงเสด็จจากที่นั้น
ไปสู่พระนครแล้วเสวยราชสมบัติโดย
ธรรม ตั้งอยู่ในโอวาทของพระมหาสัตว์
ทรงบำเพ็ญบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานี้ มาแสดงแก่พระเจ้าโกศล
แล้วตรัสว่่า “ดูกรรมหาบพิตร ธรรมดา
พระราชฯ ควรละการลู่อำนาจอคฺติ
เสวยราชสมบัติโดยธรรม” แล้วทรง

คุณสุจริต แสงมณี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อหเมวา”ติ.

ประชุมชาดกว่า “ภัญญัติมทุกเทวดา
ในกาลครั้งนั้น ได้มาเป็นเราตถาคตแล”.

ภัญญัติมทุกชาตกวรรณนา ทสมา.

พรรณนาในภัญญัติมทุกชาดก ที่ ๑๐
จบ.

ตสสุททานัน

กีฉนุท กุมภ ชยทุทิส ฉททนุต
 อถ ปณฺทิตสมุภว สิริกปิ
 ทกรกขส ปณฺทรนาโคร
 อถ สมฺพุล ตินฺทุทุกเทวสุโตติ.

ตีสตินิปาตวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ประมวลดังสตินิบาตชาดกรวมมี

๑๐ เรื่อง คือ

๑. กิงฉนุทชาดก ๒. กุมภชาดก
๓. ชยทุทิสชาดก ๔. ฉททนุตชาดก
๕. ปณฺทิตสมุภวชาดก ๖. สิริกปิ
(มหากปิชาดก) ๗. ทกรกขสชาดก
๘. ปณฺทรกชาดก ๙. สมฺพุลา-
ชาดก ๑๐. ภาณฺทุตินฺทุทุกชาดก.

พรรณนาในดังสตินิบาต จบ.

คุณสุจริต แสงมณี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา